

Przewodnik
turystyczny
po Powiecie
Limanowskim

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
------------------------	----------

I. Ogólna charakterystyka powiatu	7
--	----------

Geografia	10
Klimat	13
Przyroda ożywiona	15
Flora	16
Fauna	19
Rys historyczny	21

II. Prezentacja gmin	27
---------------------------------------	-----------

Gmina Dobra	29
Dobra	29
Skrzydlna	30
Atrakcje przyrodnicze	31
Gminne szlaki rowerowe	32
Propozycje wycieczek i spacerów	33
Gmina Jodłownik	35
Góra św. Jana	35
Jodłownik	35
Szczyrzyc	36
Szyk	38
Wilkowisko	39
Atrakcje przyrodnicze	39
Propozycje wycieczek i spacerów	40
Gmina Kamienica	41
Kamienica	41
Szczawa	42
Atrakcje przyrodnicze	43

Gminne szlaki turystyczne	44
Propozycje wycieczek i spacerów	44
Gmina Limanowa	48
Koszary	48
Męcina	48
Nowe Rybie	50
Pasierbiec	50
Pisarzowa	50
Stara Wieś	51
Gminne szlaki rowerowe, spacerowe i edukacyjne	52
Propozycje wycieczek i spacerów	52
Gmina Łukowica	55
Łukowica	55
Przyszowa	56
Świdnik	57
Gminne szlaki rowerowe, spacerowe i edukacyjne	58
Propozycje wycieczek i spacerów	58
Gmina Słopnice	60
Słopnice	60
Gminne szlaki rowerowe, spacerowe i edukacyjne	63
Propozycje wycieczek i spacerów	63
Gmina Tymbark	65
Tymbark	66
Atrakcje przyrodnicze	67
Gminne szlaki turystyczne, spacerowe i edukacyjne	68
Propozycje wycieczek i spacerów	68

III. Wykaz szlaków pieszych na terenie powiatu	71
---	-----------

Szlaki czerwone	73
Szlaki niebieskie	74
Szlaki zielone	75
Szlaki żółte	76

Szlaki czarne	76
Szlaki papieskie	76
Małopolski Szlak Owocowy	77
Małopolski Szlak Architektury Drewnianej	78

IV. Kalendarz imprez i informacje praktyczne 79

Kalendarz i charakterystyka najważniejszych imprez plenerowych na terenie powiatu limanowskiego	81
Niezbędnik turysty – baza noclegowa	84
Opis bazy narciarskiej i tras turystyki narciarskiej	91

WSTĘP

Cieszę się, że mam możliwość przedstawienia tak atrakcyjnego miejsca, jakim jest Powiat Limanowski. Zapraszam wszystkich Czytelników w nasze strony, aby mogli przekonać się, że pod hasłem promocyjnym „Powiat Limanowski – ostoja natury i zdrowia” kryje się spotkanie z regionem o pięknym krajobrazie, obfitującym w niepowtarzalną kulturę i tradycję.

Bogactwo krajobrazu Gorczańskiego Parku Narodowego, źródła wód mineralnych i geotermalnych, wyjątkowe nagromadzenie chronionych terenów leśnych, zdrowe, ekologiczne sady obfitujące w świeże, soczyste owoce i brak zanieczyszczeń przemysłowych w połączeniu z tradycyjną pracowitością i gościnnością mieszkańców – wszystko to stanowi o wyjątkowości i niepowtarzalności regionu, który zasługuje na szczególną uwagę. Zapraszamy więc do powiatu limanowskiego – tutaj każdy będzie mógł przekonać się, że ten region to prawdziwa ostoja natury i zdrowia.

Dzięki wyjątkowemu ukształtowaniu Beskidu Wyspowego z górą Mogielicą (1170 m) i Gorców z Turbaczem (1311 m) miłośnicy pieszych wędrówek mogą skorzystać z rozbudowanego systemu szlaków turystycznych, pieszych, rowerowych oraz ścieżek edukacyjnych. Panują tu wyśmienite warunki do uprawiania lotniarstwa i turystyki konnej, a w okresie zimowym również

Jan Puchała – Starosta Limanowski

narciarstwa, m.in. biegowego. To na naszych szlakach trenowała Justyna Kowalczyk, pochodząca z Kasiny Wielkiej w Powiecie limanowskim.

Bogactwo dziedzictwa kulturowego, wierność tradycjom oraz liczne zabytki architektury sakralnej stanowią o wyjątkowym charakterze tych miejsc. Przez nasze tereny wiedzie Szlak Architektury Drewnianej, na którego trasie znajdziemy liczne kościoły, kapliczki, zabudowania dworskie oraz wiejskie domy. Najstarsze z nich sięgają nawet XV stulecia.

Limanowszczyzna to także bogactwo źródeł mineralnych i wód geotermalnych. Pragnąc wykorzystać ten drzemiący w naszych ziemiach ogromny potencjał, jesteśmy na najlepszej drodze, aby w niedalekiej przyszłości powstał wspaniały kompleks całorocznych basenów termalnych w Porębie Wielkiej.

Starosta Limanowski
Jan Puchała

1

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU

Powiat limanowski to położona pośród gór kraina kusząca zielenią borów i lasów beskidzkich, sielskimi miejscowościami u stóp wyniosłych gór Beskidu Wyspowego i Gorców, a także doskonała baza turystyczna i gęsta sieć szlaków: pieszych, rowerowych, a nawet konnych. Łatwo tu znaleźć miejsca do wypoczynku na łonie przyrody, korzystając z bogatej oferty tutejszych gospodarstw agroturystycznych – można wówczas nie tylko poznać okolice, rozkoszując się pięknem górskiej przyrody i oddychając nieskażonym powietrzem, ale też skosztować plonów tej malowniczej ziemi. Odwiedzający ziemię limanowską mogą też zwiedzać tujsze zabytki – nie tylko sławne opactwo

cystersów w Szczyrzycu, ale i wiele innych obiektów, w tym śliczne wiejskie kościołki drewniane oraz piękny, szlachecki dwór w Świdniku.

Górski klimat w połączeniu z kuracją wodoleczniczą dzięki źródłom mineralnym w Szczawie doskonale wpływa na poprawę zdrowia i kondycji wielu osób. Górskie powietrze jest tu bardzo czyste, podobnie jak woda w potokach i rzekach, co dla osób przybywających z zanieczyszczonych centrów wielkich miast ma wielkie znaczenie nie tylko dla zdrowia, ale też komfortu pobytu: jakże inaczej pachnie poranek na polanach pośród karpackich puszczy od ciężkiej duchoty ruchliwych ulic miejskich!

Powiat limanowski – widok z lotu ptaka, fot. F. Natanek

Geografia	10
Klimat	13
Przyroda ożywiona	15
Rys historyczny	21

Beskid Wyspowy i Gorce to atrakcyjne tereny rekreacyjne we wszystkich porach roku, także zimą. Na terenie powiatu działają wówczas kameralne stacje narciarskie z niedługimi stokami, doskonałymi zwłaszcza dla rodzin z dziećmi i początkujących narciarzy. Natomiast górskie szlaki, bardzo rzadko uczęszczane zimą, stanowią idealne wręcz miejsce do uprawiania turystyki narciarskiej.

Widok na Tatry, fot. K. Bańkowski

GEOGRAFIA

Cały powiat obejmuje obszar 952 km², na którym mieszka ok. 125 tys. mieszkańców w 10 gminach wiejskich i 2 miejskich. W granicach powiatu limanowskiego znajduje się większa część Beskidu Wyspowego, a także fragment Gorców. Te pasma górskie mają zupełnie odmienny charakter mimo zbliżonej budowy geologicznej. Stanowią fragment fliszowych Karpat Zewnętrznych (części Karpat Zachodnich). Beskid Wyspowy ma bardzo oryginalną i charakterystyczną rzeźbę terenu – tworzą go izolowane góry „wyspowe”, otoczone rozległymi dolinami i oddzielone głębokimi siodłami szerokich przełęczy. Spośród tych ostatnich malowniczością wyróżniają się przełęcz Gruszowiec między Śnieżnicą a Ćwilinem oraz Przełęcz Edwarda Rydza-Śmigłego między Łopieniem a Mogielicą. Pomiedzy najwyższymi „wyspami” rozciągają się kotliny i pasma niższych wzgórz. Charakterystyczną cechą szczytów Beskidu Wyspowego są niesłychanie strome zbocza, szczególnie północnych stoków. Natomiast wierzchołki i krótkie grzbiety są najczęściej kopulaste i łagodne. Klasycznymi przykładami takich gór „wyspowych” są Ćwilin, Łopień i Śnieżnica, ale także kilka niższych wzniesień w północnej i wschodniej części powiatu, np. góra Kostrza w okolicy Jodłownika czy Golców oraz Łyzka nad Łukowicą.

Najwyższym szczytem Beskidu Wyspowego jest Mogielica (1171 m n.p.m.), która

jednak nie przybiera formy klasycznej góry „wyspowej”, bowiem połączona jest wysokimi grzbietami w jedno pasmo z niedalekimi szczytami Krzystonowa i Jasienia. Odmienny charakter ma także Pasma Łososieńskie, stanowiące najdalej ku wschodowi wysuniętą część Beskidu Wyspowego. To długi na niemal 15 km, stosunkowo wyrównany grzbiet z licznymi bocznymi ramionami, odchodzącymi zwłaszcza ku północy, ku dolinie Łososiny.

W przeciwieństwie do szeroko rozrzuconych, nie łączących się w jedno pasmo wzniesień Beskidu Wyspowego, Gorce są górami bardzo zwartymi. W granicach powiatu limanowskiego znajduje się wschodnia i północna ich część. Centralnym zwornikiem tych gór jest ich najwyższy szczyt, Turbacz (1310 m n.p.m.). Od niego rozchodzą się promieniście we wszystkich kierunkach najważniejsze gorczańskie grzbiety. Mają one przeważnie dość wyrównany przebieg, jak choćby długi grzbiet wychodzący z Turbacza ku wschodowi aż po Gorc Kamieniecki. Jedynie dalsza część tego grzbietu, za głęboko wcięty Przełęczą Nowej Polany, tworzy izolowany masyw Kiczory Kamienieckiej i Wielkiego Wierchu, bardziej przypominający sąsiedni Beskid Wyspowy. Od wschodu i północnego wschodu granicę między Gorcami a Beskidem Wyspowym stanowi głęboko wcięta dolina Kamienicy. Na odcinku między Rzekami a Szczawą tworzy ona piękny przełom między masywem Mogielicy, Jasienia i Krzystonowa a Wielkim Wierchem i Kiczorą Kamieniecką.

Gorczańskimi polanami..., fot. K. Bzowski

Budowa geologiczna obu masywów jest znacznie bardziej zbliżona niż ich rzeźba. Jedne i drugie należą do Karpat fliszowych. Tworzą je naprzemienne warstwy skalne: łupki, zlepieńce, margle i piaskowce. Wznoszące się dziś wysoko grzbiety i szczyty powstały w twardych warstwach piaskowca zwanego magurskim, natomiast obniżenia i doliny rzek wypreparowane zostały w znacznie podatniejszych na erozję, bardziej miękkich skałach, takich jak iły i łupki. Wyspowe góry powstały

z „czapy” twardych piaskowców, pod którymi zalegają miękkie skały. Warto wiedzieć, że nastąpiła tu tzw. inwersja rzeźby: w okresie ruchów górotwórczych, dzięki którym wypiętrzone zostały Beskidy, wyższe wzniesienia znajdowały się w miejscu obecnych obniżzeń, jednak przyspieszona erozja budujących je miększych skał doprowadziła do odwrócenia tego układu. Szczególnie silne piętno odcisnęły na terenie Beskidu Wyspowego i Gorców okresy zlodowaceń – co prawda, w sposób jedynie pośredni, bowiem góry te, jako zbyt niskie, nigdy nie uległy zlodowaceni. Jednak w czasach ochłodzeń, gdy daleko na południe – nawet na przedpola Karpat

– docierał lądolód skandynawski, panował w tej części gór surowy klimat arktyczny. W takich warunkach następowała przyspieszona erozja. To wówczas powstały m.in. charakterystyczne formy ostańców, rumowisk gładzów, ścianek skalnych, wypreparowanych dzięki erozji twardych fragmentów skał piaskowcowych.

Do osobliwości Beskidu Wyspowego zaliczyć można, obok różnych form skalnych, także jaskinie. Mają one odmienną genezę niż groty w skałach wapiennych, które powstały w wyniku rozpuszczenia skały przez wodę, czyli procesów krasowych. W Beskidach jaskinie powstały w wyniku ruchów górotwórczych. Są to

szczeliny tektoniczne między spękanymi warstwami skał, najczęściej niewielkie, ciasne i wąskie, nie tworzą wielkich komór i nie występują w nich formy naciekowe. Wiele z nich wciąż jednak jest nie do końca przebadana, bowiem szczeliny i spękania w skałach mogą sięgać daleko w głąb masywów górskich, są również ciasne i trudno dostępne. Największą jaskinią Beskidu Wyspowego jest Zbójcecka w masywie Łopienia – długość jej przebadanych korytarzy to niemal pół kilometra! Ogromna większość tutejszych jaskiń to jednak tylko płytkie, niewielkie schrony i szczeliny, osiągające najwyżej kilkadziesiąt metrów długości, w dodatku ich ciasne, wąskie otwory są trudne do odnalezienia wśród gęstej roślinności górskich lasów.

Budowie geologicznej zawdzięczamy nie tylko piękne krajobrazy i oryginalne formy skalne. Jest ona także źródłem poważnych problemów, jakie stanowią osuwiska, które bardzo często występują w obrębie skał fliszowych. Na terenie Beskidu Wyspowego i Gorców powstają one w miejscach, gdzie na cienkich warstwach podatnych na erozję skał, takich jak łupki i iły, zalegają grube i spękane skały piaskowcowe. Niebezpieczne są także osuwiska na terenie pogórzy, siejące zniszczenie zwłaszcza po okresie znacznych deszczów, które wnikać pod ziemię, sprawiają, że warstwy skał zaczynają się „ześlizgiwać” jedno po drugim. Prowadzi to do niszczenia dróg, domów, pęknięcia drzew, zrywania linii energetycznych.

Niewielka, północna część powiatu, czyli okolice Nowego Rybia, Szyku, Jodłownika i Skrzydlnej, stanowią zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym fragment Pogórza Wiśnickiego. Tu wysokości względne i bezwzględne są zdecydowanie mniejsze, szczególnie w okolicy Jodłownika z szeroką doliną Tarnawki.

KLIMAT

Powiat limanowski leży w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego. Zasadniczy wpływ na kształtowanie pogody, podobnie jak na całym terytorium Polski, mają tu masy powietrza polarno-morskiego z wiatrami zachodnimi, docierające tu najczęściej w postaci rozległych stref chmur i opadów w wielkich niżach. Także dość często – szczególnie jesienią i zimą – pogodę kształtują wielkie wyższe ze wschodu, przynoszące suche, bezchmurne powietrze i stosunkowo niskie temperatury. Przy takiej pogodzie często dochodzi do zjawiska inwersji temperatury. Zamiast normalnego spadku temperatury wraz ze wzrostem wysokości następuje odwrócenie tej tendencji – zimne, często wręcz mroźne powietrze opada ku najniższej położonym terenom, gromadząc się na dnach kotlin i dolin, natomiast wraz ze wzrostem wysokości rośnie temperatura. Nad zimnymi dolinami często pojawiają się wówczas mgły, ponad które wystają – niczym wyspy ponad morzem mgieł – jedynie szczyty Beskidu Wyspowego.

W pełni lata, fot. K. Wawrzyniak

Przed burzą..., fot. K. Bzowski

Średnie temperatury roczne osiągają +8°C w dolinach, a na najwyższych szczytach jedynie +3–4°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec, a najniższe średnie temperatury notuje się w styczniu. Stosunkowo cieplejszą częścią powiatu są jego południowo-wschodnie krańce, opadające ku Kotlinie Sądeckiej. Sprzyjające warunki klimatyczne sprawiły, że rozwinęło się tu sadownictwo.

Opady osiągają średnio 800–900 mm, jednak nie rozkładają się równo w ciągu roku. Najwięcej deszczu spada w lipcu, choć są to często opady związane

z gwałtownymi burzami, podczas których w godzinę spada na ziemię więcej wody niż czasem w jesienne dni podczas całodniowej mżawki. Latem – a w ostatnich latach także w innych porach roku, nawet zimą – często występują burze. Sprzyja im rzeźba terenu, bowiem nad górskimi szczytami często tworzą się silne prądy wstępujące, przyspieszające budowę chmur burzowych. W gorące, wilgotne dni czerwcowe lub lipcowe bardzo często ponad najwyższymi szczytami Gorców i Beskidu Wyspowego już koło południa słychać grzmoty, a z chmur spadają

gwałtowne ulewy, podczas gdy w szerokich dolinach i podgórszych kotlinach wciąż świeci słońce. Niestety, wpływ burz sięga także i w doliny – nawet jeśli chmury do nich nie dotarły. Gwałtowne oberwania chmury powodują szybkie wzbieranie górskich potoków, które spływając ku dolinom, gwałtownie rosną, łącząc swe siły w górskich rzekach. Te, pędząc spienionymi wodami, powodują często duże szkody (zwłaszcza przepływająca przez niemal cały powiat rzeka Łososina).

Zima jest znacznie dłuższa niż na terenach podgórszych. Pokrywa śnieżna zalega w dolinach od grudnia do marca – choć ostatnio często tylko do lutego – zwykle średnia jej grubość to 20 cm. Wyżej w górach śnieg ma średnio ok. 1 m grubości i utrzymuje się nawet o kilka miesięcy dłużej. Podczas gdy w kotlinach kwitną już sady, szczyty wciąż pokrywa śnieg. Na najwyższych pasmach Gorców jego duże płyty można zobaczyć nawet w maju. W ciągu zimy zdarzają się jednak długie okresy odwilży, zwłaszcza gdy z południa wieje ciepły i suchy wiatr fenowy zwany halnym. Jego gwałtowne porywy powodują często znaczne zniszczenia, zwłaszcza drzew, wiatr ten znany jest także z niekorzystnego wpływu na warunki biometeorologiczne.

Chłodnym klimatem i długim zaleganiem pokrywy śnieżnej charakteryzuje się także dolina Kamienicy od źródeł pod Turbaczem aż do Szczawy.

PRZYRODA OŻYWIONA

Szata roślinna oraz świat zwierząt ukształtowane zostały dzięki panującej w regionie rzeźbie terenu, klimatowi, a przede wszystkim w wyniku działalności człowieka. Dziś

Beskidzka zima, fot. K. Toporkiewicz

trudno znaleźć tu ekosystemy całkowicie naturalne, co najwyżej zobaczymy niewielkie fragmenty, na których człowiek odcisnął jedynie minimalny ślad.

FLORA

Roślinność naturalna w górach – także i w Beskidzie Wyspowym oraz w Gorcach – tworzy piętra. Wpływ na ich powstanie miały warunki klimatyczne. Na najniższym

położonych terenach w powiecie znajduje się piętro pogórzy, sięgające do wysokości 600 m n.p.m. To właśnie one zostały najbardziej przekształcone przez człowieka, który wykorzystał dogodny położenie dla osadnictwa oraz rolnictwa. Dlatego też nie ma tu już obecnie mieszanych lasów liściastych charakterystycznych dla tego piętra, czyli grądów. Rosły w nich przede wszystkim dęby, graby i lipy oraz mniej liczne wiąz. Dziś przeważają pola uprawne, łąki oraz tereny wiejskie lub zurbanizowane. Wzdłuż rzek i potoków rozciągają się pasma zadrzewień, niekiedy przypominających dawne lasy łąkowe z olszami szarymi, wierzbami i topolami. Pomiędzy fragmentami lasów łąkowych zobaczyć można nadrzeczne ziołorośla, zwane łopuszynomami, z charakterystycznymi, ogromnymi liśćmi lepiężników. Wiosną w wielu miejscach nad górskimi potokami i strumieniami zakwita na żółto knieć błotna, zwana kaczeńcem.

Ponad piętnem pogórzy rozciąga się piętro regła dolnego. W Beskidach tworzyły je zasadniczo buczyny karpacskie, porastające górskie stoki i grzbiety do wysokości około 1150 m n.p.m. Ale duże obszary lasów bukowych zostały wycięte, zaś w ich miejsce sadzono masowo świerki. Dlatego

Las bukowy, fot. K. Bzowski

też obecnie znaczną część lasów regionu stanowią monokultury świerkowe, mało odporne na szkodniki i łatwo niszczone pod wpływem zanieczyszczeń środowiska. Rozległe lasy bukowe wciąż jednak można zobaczyć w dolinie Kamienicy, na Mogielicy i sąsiednich szczytach, a także w kilku innych miejscach. Na północnych stokach surowsze warunki klimatyczne spowodowały, że buki naturalnie ustępują miejsca jodłom i świerkom. Buczyny nadają krajobrazowi beskidzkiemu szczególnego uroku jesienią, gdy liście zabarwiają się na przeróżne odcienie. Wiosną zaś

w leśnym runie, do którego dociera wtedy mnóstwo światła słonecznego, kwitną pięknie różne kwiaty, latem zupełnie zanikające. Ozdobą wiosennego runa jest tu żywokost gruczołowaty, a także śnieżyczki przebiśniegi, pierwiosnki wyniosłe, zawilce gajowi i inne. Późną wiosną, wędrując pośród buczyn, poczuć można niekiedy intensywny, czosnkowy zapach – wydzielają go kwitnące w wilgotnych zagłębieniach i źródłiskach potoków łąny czosnku niedźwiedziego. W głębokich górskich dolinach – np. w dolinie Kamienicy – można trafić na płyty nadrzecznej

Krokusy, fot. K. Bzowski

olszyny górskiej, stanowiącej odpowiednik lasów łągowych i rosnącej powyżej 750 m n.p.m.

Najwyżej, na gorceńskich szczytach oraz na Mogielicy, rozciąga się piętro górno-reglowych borów świerkowych, które rosną tu na swych naturalnych siedliskach. Mroczne bory świerkowe z nielicznymi jarzębinami i jaworami o charakterze zbliżonym do naturalnego zachowały się zwłaszcza w górnej części doliny Kamienicy. Runo leśne jest tu często zdominowane przez borówkę czarną, a w miejscach

bardziej wilgotnych pokrywa je kobierzec mchów lub gęste zarośla paprociowe.

Choć naturalne piętro halne w Beskidzie Wyspowym i Gorcach nie występuje, to jednak nieco zbliżoną do niego roślinność mają łąki na górskich polanach. Powstały one co prawda w wyniku działalności pasterskiej człowieka, jednak dziś stanowią o uroku krajobrazu beskidzkiego oraz są cennym przyrodniczo siedliskiem dla wielu roślin i zwierząt. Wysoko położone polany porastają łąki bliźniczkowe, czyli z charakterystycznymi kępami

niskiej trawy zwanej psią lub psiarą. Pośród ich kęp niekiedy zobaczyć można charakterystyczne ostowate dziewięciły bezłodygowe oraz kwitnące na żółto kukliki górskie. Piękno niżej położonych polan (w piętrze regła dolnego), fachowo zwanych łąkami mietlicowomietczykowymi, docenić można wczesną wiosną, gdy kwitną tu wielkie łąny szafranów spiskich, popularnie zwanych krokusami. Pod koniec maja i w czerwcu zakwitają na nich pośród wysokich traw setki innych kwiatów różnych gatunków. Na szczególną uwagę zasługują piękne okazy ciemnoróżowych kwiatów wyrastających wysoko ponad inne rośliny – mietczyki dachówkowate. Prócz nich kwitną tu także storczyki, m.in. podkolan

Skrzypy i paprocie, fot. K. Bzowski

Bujne paprociowe zarośla, fot. K. Bzowski

biały czy storczyca kulista. Wczesną jesienią zakwitają zaś często mylone przez turystów z krokusami podobne do nich ziemowity jesienne.

Coraz więcej łąk i hal w wyniku zaniechania działalności pasterskiej stopniowo zarasta lasem. Pierwszym etapem jest pojawianie się coraz większych kęp borówki czarnej, potem wyrastają wierzby i maliny, a z czasem coraz liczniejszy podrost świerkowy. W ten sposób w przeciągu ostatnich 50 lat zniknęło mnóstwo pięknych krajobrazowo hal i polan...

FAUNA

Również świat zwierząt nie oparł się presji człowieka – kiedyś przepastne karpacie puszcze były matecznikiem ogromnej ilości zwierzyny, która i dziś dzięki ochronie gatunkowej, choć mniej liczna, wciąż tutaj żyje. Prawdziwym władcą gorceńskich lasów jest pojawiający się tu rzadko, choć regularnie, niedźwiedź brunatny. Z Gorców przechodzi on niekiedy w masyw Mogielicy. Trafiają się tu także inne drapieżniki: wilki i rysie. Spośród dużych

Bocian czarny, nieuchwytny mieszkaniec doliny Kamienicy, fot. R. Siek

ssaków najwięcej jest jednak zwierzyny polowej: saren, jeleni, a także dzików. Nad gorcezańskimi potokami żyją żywiące się rybami drapieżne wydry. Pośród drzew przemykają inne nieduże drapieżniki: lisy, skryte borsuki oraz chętnie wspinające się po gałęziach kuny leśne. Polują one przede wszystkim na gryzonia. Prócz typowych ich przedstawicieli wyróżniają się żyjące na drzewach i ściśle chronione popielice, orzesznice i koszatki.

Kiedyś w przestworzach panował tu orzeł przedni, jednak dziś zalatuje on tutaj absolutnie sporadycznie. Wciąż jednak gnieźdzą się na tym terenie inne ptaki drapieżne: największe są orliki krzykliwe, najłatwiej zaś zobaczyć myszołowy i sokoły

go, raczej trudno zobaczyć, choć gnieździ się w dolinie Kamienicy. Górskie potoki są siedliskiem ruchliwego, śmigającego po kamienistym dnie ptaszka: pluszcza lub czatującego na gałęziach nad wodą niebiesko-pomarańczowego zimorodka. O zmierzchu i w nocy dostrzec można nie tylko ptaki, lecz także szybko przecinające powietrze nietoperze. Ich ostoją są nie tylko górskie lasy, ale i wielkie strychy oraz poddasza – szczególnie chętnie zamieszkują pod wysokimi dachami starych kościołów, m.in. w Nowym Rybiu i Słopnicach.

Przemierzając górskie szlaki, trzeba uważać, by nie nadepnąć na zmięję zygzakowatą. Te jedyne w Polsce jadowite węże występują tu dość licznie, szczególnie chętnie

puszki. Nocą nie trudno usłyszeć sowy – w Gorcach i na Mogielicy gnieźdzą się nawet pułchacze, największe z krajowych sów. Górskie lasy są siedliskiem dzięciołów, w tym zagrożonych wyginięciem trójpalczastych i białostrzębiowych. Najczęściej zobaczymy jednak małe ptaki łąkowe czy zaroślowe, takie jak pliszki siwe i żółte, trznadłe, pokrzewki, zięby, sikory oraz nieco większe, drapieżne dzierzby: gąsioriki i srokosze. Ozdobą lasów są rzadko widziane dutki z pięknym czubem. Pośród pól i łąk łatwo dostrzec dostojnie kroczącego bociana białego, natomiast jego skrytego kuzyna, bociana czarnego,

wygrzewając się w nasłonecznionych, suchych miejscach. Takie tereny lubią również powszechne w górach jaszczurki beznogie, tj. padalce. Nad wodą dostrzec można polującego na żaby niegroźnego dla ludzi zaskrońca – węża z charakterystycznymi żółtymi plamami z tyłu głowy.

Po deszczach będziemy mieli szansę zobaczyć pięknego płaza, podobnego do jaszczurki – czarną, pokrytą żółtymi lub pomarańczowymi łatami salamandrę plamistą, która jest nawet symbolem Gorceńskiego Parku Narodowego. Inne, przypominające jaszczurki płazy, jakie czasem zobaczyć można w leśnych bajorach i dużych kałużach, to traszki: grzebieniaste i karpackie. W takich miejscach zagrzebane w mule mieszkają również podobne do żab kumaki – od góry szare, pokryte krostkami, od dołu jaskrawo ubarwione. Samych żab oczywiście też jest pod dostatkiem.

Prawdziwą ozdobą beskidzkiej i gorceńskiej łąki – prócz kwiatów – są liczne motyle. Spośród nich rozmiarami wyróżnia się paż królowej, ale są też piękne mieniaki tęczowce i rusałki (admiral, pawik i żałobnik), zaś o zmierzchu nocą wylatują ćmy, m.in. bardzo szybkie zwisaki, które zatrzymują się przy kwiatkach niczym kolibry.

RYS HISTORYCZNY

Pierwsze ślady bytności człowieka w regionie znalezione przez archeologów datowane są na ok. 3500–1700 lat p.n.e. Z późniejszych lat, tj. z pierwszych wieków naszej ery, pochodzą liczne znaleziska monet rzymskich.

Szerokie doliny i dogodne przejścia pośród gór sprzyjały osadnictwu i rozwojowi gospodarki rolnej. Łagodny klimat, zwłaszcza w południowo-wschodniej części Beskidu Wyspowego, sprawił, że góry te były zasiedlane i zagospodarowywane

Spotkanie z dziką zwierzyną, fot. R. Siek

od wczesnego średniowiecza. Leżały także blisko ważnego szlaku handlowego, przecinającego Karpaty z południa na północ, a wiodącego wzdłuż doliny Dunajca.

Dużo później osadnictwo dotarło w Gorce. Nazwa gór, pochodząca od słowa *gorzeć* (palić się), odnosi się do sposobu, w jaki je zagospodarowywano, tj. wypalano lasy, by uzyskać pastwiska i łąki na grzbietach. Pierwsza wzmianka o Gorcach pochodzi z XIV w., zatem już wówczas musiały trwać prace przy pozyskiwaniu wypalaniem coraz to nowych polan.

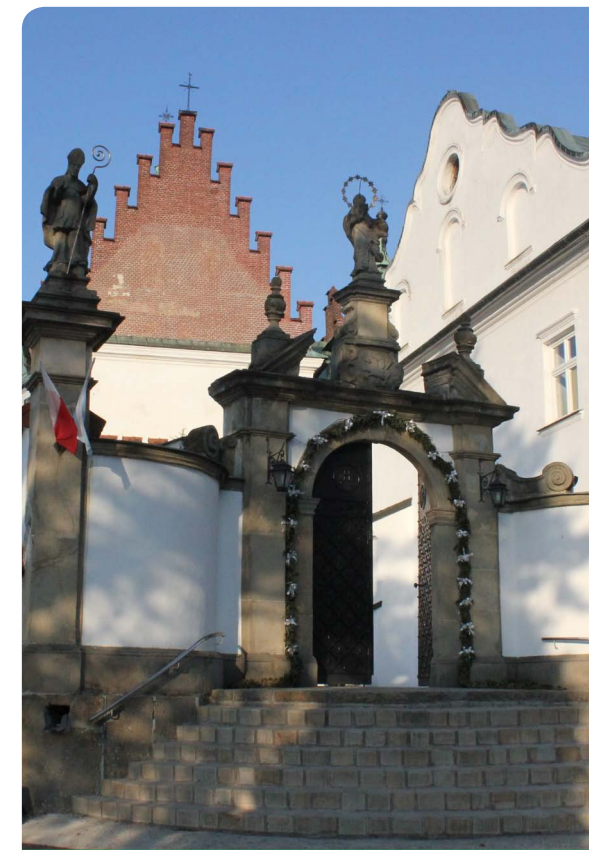
Znaczącą rolę w zakładaniu osad wiejskich, tworzeniu podstaw gospodarki

rolnej oraz wprowadzaniu nowych technik upraw i rzemiosł odegrali cystersi ze Szczyrzyca. W owych czasach właśnie w tym celu chętnie ich osadzano na terenach bezludnych i słabo zagospodarowywanych. Choć wkrótce po przeprowadze mnichów z pierwotnej ich siedziby w Ludźmierzu na Podhalu – skąd wygnął ich surowy klimat i napady rozbójników – okolice pogórskie zostały spustoszone przez najazd tatarski, to jednak mnisi szybko podnieśli swoje majątki ze zniszczeń. Prócz konwentów zakonników na Pogórze oraz we wschodniej części Beskidu Wyspowego już w XIII i XIV w. powstawały liczne

wsie rycerskie. Do zachodniej części gór oraz do Gorców stałe osadnictwo dotarło o kilka stuleci później. Zwłaszcza Gorce, z ciasnymi dolinami i stromymi, wysokimi grzbietami, przez setki lat znane były jedynie wołoskim pasterzom, którzy stopniowo przenikali na zachód wzdłuż Karpat, prowadząc swe stada i przynosząc specyficzną kulturę pasterską. Pozostały po nich nie tylko tradycyjne formy gospodarowania na górskich pastwiskach i liczne słowa w gwarach góralskich, ale też nazewnictwo wielu miejsc w górach, poczynając od słowa *beskid* po tak powszechnie stosowane nazwy jak *magura*, *przysłop* czy *kiczora*.

Wielkie spustoszenia przyniosły w regionie grabieże wojsk siedmiogrodzkiego sprzymierzonego ze Szwedami Jerzego Rakocznego, które wkroczyły do Polski w 1657 r., a w późniejszym okresie aż do końca XVIII w. działało tu wielu opryszków, m.in. sławny Józef Baczyński, znany przede wszystkim w Beskidzie Żywieckim. A tuż przed rozbiorami, w 1770 r., swój warowny obóz pod Śnieżnicą założyli na krótko konfederaci barscy.

Kiedy w 1772 r. Austriacy zagarnęli w ramach I rozbioru Polski ziemie nazwane później przez nich Galicją, były to okolice biedne, z bardzo rozdrobnionymi gospodarstwami chłopskimi oraz wieloma, często także dość niewielkimi folwarkami szlacheckimi. Na tych terenach nie było praktycznie wielkich majątków ziemskich prócz włości kościelnych. Jednak cystersi ze Szczyrzyca już wkrótce zostali przez

Brama klasztorna, fot. Starostwo Powiatowe w Limanowej

Austriaków wypędzeni, a ich dobra skonfiskowano. W 1846 r. z podburzenia władzy cesarskiej miały miejsce, także na terenie powiatu limanowskiego, krwawe wydarzenia określane mianem „rabacji galicyjskiej”. Uzbrojone bandy chłopów napadały na dwory i mordowały szlachtę. Austriacy wyzyskali w ten sposób nieawiść, jaka często panowała między

Klasztor Cystersów w Szczyrzyca, fot. Starostwo Powiatowe w Limanowej

dworem a wsią, związaną z pańszczyzną, którą chłopci zmuszeni byli odrabiać na szlacheckich polach. Wkrótce po tych wydarzeniach w 1848 r. z nakazu Austriaków pańszczyznę zniesiono. Władze austriackie nie zrobiły natomiast nic, by doprowadzić do poprawy katastrofalnej sytuacji gospodarczej regionu, czerpiąc stąd jedynie rekrutów do swej armii. Nieliczne zrealizowane inwestycje podyktowane były tylko względami wojskowymi, m.in. budowa linii kolejowej z Chabówki do

Nowego Sącza, stanowiącej odcinek tzw. kolei transwersalnej.

Podczas I wojny światowej w okolicy Limanowej ciężkie boje z armią rosyjską toczyły wojska austro-węgierskie. W cesarsko-królewskiej armii walczyły również Legiony Polskie. Pod koniec 1914 r. stoczono m.in. krwawą bitwę o wzgórze Jabłoniec nad Limanową. Ostatecznie na początku 1915 r. Austriakom i wspomagającym ich Niemcom udało się przerwać rosyjski front i walki szybko przeniosły się

daleko na wschód. Natomiast na pobojuwiskach władze austro-węgierskie dużym nakładem środków zbudowały setki cmentarzy wojskowych – wiele z nich o bardzo oryginalnych projektach. Znaczna ich część przetrwała do dziś, a wiele w ostatnich kilkunastu latach, po dziesięcioleciach zaniedbań, odnowiono. Stanowią one nie tylko świadectwo historii tych ziem, ale są też ciekawymi założeniami architektonicznymi.

Lata międzywojenne to okres szybkiego rozwoju turystyki. Co prawda, na tereny Beskidu Wyspowego i Gorców turyści przybywali już w połowie XIX w., jednak to dopiero w odrodzonej Polsce nastąpił rozwój turystyki masowej. Nieco wcześniej, na początku XX w., dzięki pionierom turystyki, m.in. Kazimierzowi Sosnkowskiemu,

późniejszemu legioniście Piłsudskiego i generałowi, upowszechniona została nazwa Beskid Wyspowy. Okres międzywojennej II Rzeczypospolitej to także czas pewnego ożywienia gospodarczego regionu. Powstał wówczas m.in. istniejący do dziś zakład przetwórstwa owoców w Tymbarku. Wielkie zasługi dla powiatu w okresie międzywojennym, ale też pod koniec panowania austriackiego w Galicji, położył Józef Beck (senior), wiceminister spraw wewnętrznych II Rzeczypospolitej i ojciec ministra spraw zagranicznych, także Józefa. Za jego sprawą rozwijały się

Kółka Rolnicze, sprawnie działał też Powiatowy Oddział Szkoły Ludowej, dbający o placówki oświatowe i zakładający lokalne biblioteki publiczne.

Tuż po napaści Niemiec hitlerowskich na Polskę, w pierwszych dniach września 1939 r., ziemie powiatu limanowskiego wpadły w ręce nazistowskich okupantów. Już od początku okupacji zaczął się tu kształtować silny ruch oporu. Już w 1942 r. działały w górach pierwsze oddziały partyzanckie, które w kolejnych latach wojny rozrosły się do znacznych rozmiarów, znajdując poparcie ludności z górskich

Produkty tradycyjne

Łukowicka śliwka suszona – łagodny klimat południowo-wschodniej części powiatu sprzyja sadownictwu. Są tu m.in. sady śliwkowe, w których rosną śliwki węgierki, od dawna wykorzystywane do różnych przetworów. Od ponad 100 lat w okolicach Łukowicy wykorzystuje się je także do suszenia. Na trwałe w krajobraz regionu wpisały się suszarnie śliwek, zwane „suśniami”. Śliwki suszono zwykle ponad dobę na rozgrzanych kamieniach, ułożonych nad specjalnie przygotowanym paleniskiem. Suszone śliwki z Łukowicy mają niepowtarzalny aromat i doskonale smakują same, ale i wykorzystywane do różnych potraw, jak pierogi ze śliwkami czy bigos.

Jodłownicki kołacz z serem – pieczony dawniej tradycyjnie na wesela, znany był od kilku wieków; jest to okrągły, niewielki placek z ciasta drożdżowego, w którym rozłożony jest równomiernie miąższ z sera. Ser powinien być na gładko zmielony, bez grudek i lekko wilgotny, niekwasny, przygotowany z twarogu wysokiej jakości, dobrze odciśniętego z serwatki. Może być lekko dosładzany, a po upieczeniu ma być lekko zarumieniony, uzyskując kolor jasnożółcisty.

Chleb męciński – już sam wygląd okrągłych, upieczonych bochnów z przypieczoną skórką, posypanych mąką razową sprawia, że chciałyby się ich spróbować. A smak jest niepowtarzalny, bo do wyrobu tego chleba używana jest mąka razowa i zakwas, do którego dodawane jest kwaśne mleko, zaś pieczony powinien być w piecu opalonym drewnem jodłowym z domieszką bukowego. Po upieczeniu, które trwa około godziny, chleb jest lekko przemywany wodą i pozostawiony do ostygnięcia. Z jego wypiekiem związane są liczne tradycje i obyczaje regionalne, szczególnie weselne.

Muzeum klasztorne Opactwa Cystersów w Szczrzyca, fot. S. Gacek

Sieć szlaków turystycznych przyciąga w te tereny wielu turystów, fot. F. Heryan

wsi. Działania partyzantów, szczególnie 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK pod dowództwem Adama Stabrawy „Borowego”, nasiliły się w 1944 r. oraz zimą 1944/45 r., kiedy zbliżał się front. Nadchodząca Armia Czerwona dla wielu nie była bynajmniej wyzwolicielem, znaczna część ludności przyjęła nowe komunistyczne władze nieufnie, wręcz wrogo.

Okres powojenny to nie tylko nieudane próby kolektywizacji rolnictwa, które zdołało utrzymać swą niezależność, ale też gwałtowny rozwój turystyki masowej, wspierany przez państwo. Powstawały ośrodki wczasowe, próbowano

(kontynuując wysiłki sprzed wojny) stworzyć uzdrowisko w Szczawie w oparciu o tamtejsze źródła wód mineralnych, rozbudowano sieć szlaków turystycznych. Dziś Beskid Wyspowy i Gorce znów są popularne wśród wielu turystów, bo góry te mają wiele do zaoferowania nie tylko dla amatorów górskich wędrówek.

W latach powojennych powstał powiat limanowski – utworzony w 1967 r. z połączenia mniejszego „sądowego” powiatu limanowskiego i tymbarskiego. Choć został zlikwidowany w ramach reformy administracyjnej w 1975 r., odtworzono go w 1998 r.

2 PREZENTACJA GMIN

GMINA DOBRA

Dobra to miejsce w samym sercu Beskidu Wyspowego – otoczone charakterystycznymi, samotnymi masywami „wyspowych” gór: Śnieżnicy, Ćwilina i Łopienia, od południa ograniczone wyniosłym grzbieciem Jasienia, Krzystonowa i najwyższej Mogielicy. Północna część gminy leży zaś pośród niezwykle malowniczych wzgórz zwanych Pieninkami Sztydląskimi oraz u stóp jeszcze jednej „wyspy” górskiej, tj. Ciecienia.

Dobra

W Dobrej, położonej w dolinie Łososiny u stóp Łopienia (szlak turystyczny), warto zwiedzić stojący obok nowej, murywanej świątyni drewniany **KOŚCIÓŁ ŚW.ŚW. SZYMONA I JUDY TADEUSZA**. Powstał on pod koniec XVII w., po tym jak w 1678 r. spłonął jego poprzednik. W kolejnych stuleciach kościół rozbudowano, dodając m.in. kaplicę Matki Boskiej Szkaplerznej. Barokową świątynię otacza kamienny mur z kaplicami, w których umieszczono stacje drogi krzyżowej; stoi tu także drewniana

Beskidzki krajobraz, fot. R. Ociepka

Gmina Dobra	29
Gmina Jodłownik	35
Gmina Kamienica	41
Gmina Limanowa	48
Gmina Łukowica	55
Gmina Słopnice	60
Gmina Tymbark	65

Kościół św.św. Szymona i Judy Tadeusza, fot. K. Bzowski

dzwonnica, a całość oceniają wiekowe drzewa. Wnętrze zbudowanego w konstrukcji zrębowej kościoła ozdobione jest polichromią z 1760 r. oraz fragmentami starszych malowideł. Ołtarze i inne elementy wyposażenia wnętrza są głównie barokowe i rokokowe z XVII–XIX w. W pobliskiej murowanej plebanii, zbudowanej w 1909 r. w stylu zakopiańskim, mieści się niewielkie muzeum parafialne.

Około pół kilometra od kościoła, przy skrzyżowaniu dróg Jodłownik – Tymbark, rozciąga się **PARK PODWORSKI** z licznymi starymi okazami drzew. Tuż obok ma swą siedzibę Urząd Gminy – to dawny, gruntownie przebudowany dwór.

Do atrakcji Dobrej zalicza się też żywe **obyczaje** związane ze świętami Bożego Narodzenia: odwiedziny grup kolędniczych, tworzenie wysokich, kilkumetrowych **palm** na Niedzielę Palmową oraz wędrowki „**śmigusiaków**” w słomianych czapach i maskach w Poniedziałek Wielkanocny.

Amatorzy ekstremalnych doznań na motorach crossowych, samochodach terenowych i quadach powinni odwiedzić tor crossowy (Crossway, Dobra 288, Dariusz Mysza, tel.: +48 604961213, crossway.pl), znajdujący się na wzgórzu nad Dobrą. Tor posiada homologację Polskiego Związku Motorowego, ma długość 1700 m i szerokość 6-10 m. Na trasie jest 12 skoków, a całość jest wymagająca, szybka i twarda.

Skrzydlna

Przypominająca małe miasteczko wieś Skrzydlna położona jest nad rzeką Stradomką na północ od górującej nad okolicą Śnieżnicy. Blisko wyglądającego jak miejski rynek stoi pełen uroku **kościółek św. Mikołaja**. Pod osłoną starych drzew zobaczymy rzadki przykład świątyni: do starszego, murowanego prezbiterium z XVI w. dostawiono po 1787 r. drewnianą nawę, a w wieku XIX jeszcze wieżę z nadwieszoną izbicą i cebulastym hełmem. We wnętrzu kryją

się ołtarze z XVI–XVIII w., a także gotycki krucyfiks, natomiast pokrywająca ściany i stropy polichromia pochodzi z lat 50. XX w. Cennym i pięknym zabytkiem jest XVI-wieczny nagrobek fundatora kościoła, Prokopa Pieniążka.

Nieco na uboczu, poza centrum wsi, u zbiegu Stradomki i jej niewielkiego dopływu, stoi w starym parku **DWÓR PRUSZYŃSKICH** z XVIII w., kryjący w swych murach pozostałości starszej o dwa stulecia obronnej budowli. Wokół zobaczyć można jeszcze pozostałości fosy.

ATRAKcje PRZYRODNICZE

Główną atrakcją gminy są wznoszące się wokół masywy górskie – samotne, wyspowe szczyty Ćwilina, Śnieżnicy, Łopienia, Ciecienia, a przede wszystkim długie grzbieity Mogielicy, Krzystonowa i Jasienia. Na najwyższej górze Beskidu Wyspowego, Mogielicy, zlokalizowany jest **REZERWAT MOGIELICA** (50,44 ha), utworzony w 2011 r. Pośród bukowego lasu z licznymi skałkami i głazami piaszczystymi swą ostoję ma bardzo rzadki, duży ptak

Stacja drogi krzyżowej w rezerwacie Mogielica, fot. K. Bzowski

– głuszczyk – gniazdują tu poza tym również rzadkie i chronione rośliny: trójpalczasty i białoogrzybny, często pojawiają się też ogromne sowy: puszczyk uralski i puchacz, a także orlik krzykliwy i orzeł przedni. Regularnie w rezerwacie pojawiają się rysie i wilki, okazjonalnie zachodzi też niedźwiedź brunatny.

REZERWAT ŚNIEŻNICA powstał w 1968 r. i obecnie obejmuje 24 ha cennych przyrodniczo buczyn karpaccich na wschodnim ramieniu góry Śnieżnica. Tuż pod grzbieciem widoczne są liczne wychodnie

skalne, zaś w lesie rosną różne chronione gatunki roślin, m.in. efektownie kwitnące lilie złotogłów i tojadu mocne.

Spośród pomników przyrody niezwykle oryginalna jest **JASKINIA ZBÓJECKA** w masywie Łopienia. To jaskinia typu szczelinowego o imponującej jak na tego rodzaju grotę długości (404 m). Z kolei tuż pod szczytem Mogielicy, przy zielonym szlaku z Przełęczy Edwarda Rydza-Śmigłego, znajduje się kamienny **ZBÓJECKI STÓŁ**. To spłaszczona skała z twardego piaskowca magurskiego, mocno spękana i faktycznie swym kształtem przypominająca duży stół. Wiąże się z nią legenda o ukrytych tu podobno zbójeckich skarbach.

Szczyty Ciecienia oraz Śnieżnicy chętnie odwiedzają paralotniarze. Góry te oferują doskonałe warunki dla skoczków, a przełot ponad Beskidem Wyspowym może być niezapomnianym przeżyciem. Chcąc zorganizować skok z instruktorem w tandemie, najlepiej skontaktować się ze Stowarzyszeniem Paralotniarzy Beskidu Wyspowego (www.spbw.pl) lub skorzystać z oferty firmy Active 8 (tel.: +48 664473821, www.active8.pl).

GINNNE SZLAKI ROWEROWE

Na terenie gminy znajdziemy kilka tras do górskiej turystyki rowerowej. Do bardzo trudnych należą szlaki prowadzące w masyw Mogielicy, Krzystonowa i Jasienia – przede wszystkim czerwony szlak rowerowy, przebiegający grzbieciem Krzystonowa i Jasienia oraz wykorzystujący

drogi stokowe na północnych zboczach masywu szlak niebieski. Bardzo trudna jest także trasa rowerowa znakowana na żółto, prowadząca z Jurkowa na Ćwilin razem z niebieskim szlakiem pieszym, a następnie w dół ze szczytu leśnymi drogami na przełęcz między Jurkowem i Wilczycami. Węzłem szlaków rowerowych jest Jurków.

PROPOZYCJE WYCIEZEK I SPACERÓW

1. Jurków – Mogielica – Przełęcz E. Rydza-Śmigłego – Łopień – Dobra

Wycieczka prowadzi na najwyższy szczyt Beskidu Wyspowego, Mogielicę (1171 m n.p.m.) oraz na górujący nad Dobrą Łopień (951 m n.p.m.). Oferuje wspaniałe widoki oraz wędrowkę rzadko uczęszczanymi szlakami. Długość trasy: 16 km; przewyższenie: 850 m; czas przejścia: 6,30 godz.

Z centrum Jurkowa (dokąd z Dobrej można dotrzeć rzadko kursującym autobusem) wyruszamy niebieskim szlakiem, którym wiedzie też trasa drogi krzyżowej. Nim wejdzieszmy do lasu, można spojrzeć w tył na Ćwilin i Śnieżnicę. Następnie wspinamy się stopniowo lasem na boczne ramię Mogielicy, przechodząc przez polanę Cyrła z kilkoma gospodarstwami. Ostatni odcinek przed szczytem jest bardzo stromy! Na wierzchołku **MOGIELICY** stoi drewniana **WIEŻA WIDOKOWA** – panorama Beskidu Wyspowego i Sądeckiego oraz Górców jest

imponująca, a przy dobrej pogodzie widać także Tatry. Warto zejść choć na chwilę na rozległą Halę Mogielica (zwaną też Polaną Stumorgową), rozciągającą się na grzbiecie tuż poniżej szczytu.

Z Mogielicy schodzimy na północ zielonym szlakiem ku **PRZEŁĘCZY RYDZA-ŚMIGŁEGO** (700 m n.p.m.), przez którą przechodzi szosa z Jurkowa do Słopic, a potem znów lasem pnimy się na **ŁOPIEŃ**. Tu można odpocząć na pięknej **HALI JAWORZE**, spoglądając na Ćwilin i Śnieżnicę. Z Łopienia schodzimy dalej na północ, najpierw łagodnie, potem stromo przez las zielonym szlakiem. Wreszcie wychodzimy na pola nad Dobrą i przecinając główną szosę, możemy dotrzeć do centrum wsi.

2. Jurków – Pólrzeczeki – Krzystonów – Jasień – Ćwilin – Jurków

Długa, ale bardzo urozmaicona wycieczka. Podczas wędrowki zdobywamy m.in. Jasień

Na szlakach gminy można znaleźć wiele interesujących okazów flory, fot. K. Bzowski

Ćwilin, fot. K. Bzowski

(1052 m n.p.m.) oraz Ćwilin (1072 m n.p.m.). Długość: 21,5 km; przewyższenie: 1030 m; czas przejścia: ok. 7,30–8 godz.

Pierwszy odcinek wycieczki to marsz asfaltową szosą do Pólrzeczek, gdzie zaczyna się zielony szlak na Polanę Wały pod Krzystonowem. Tu, na grzbiecie, spotykamy żółty szlak i wędrujemy nim w prawo, pokonując podejście na **KUTRZYCĘ** (1051 m n.p.m.), skąd ze skraju polany Skalne podziwiać możemy widok na wschodnią część Gorców i Beskid Sądecki. Stąd blisko już na zarośnięty szczyt Jasienia – tu zaczyna się zielony szlak, którym będziemy kontynuować wycieczkę. Najpierw idziemy grzbietem przez kilka widokowych polan, potem trawersem

Kiczory (901 m n.p.m.), wreszcie stromo lasem do szosy z Łętowego do Jurkowa, którą już bez szlaku wędrujemy około 2 km do przełęczy u stóp Ćwilina. W tym miejscu droga łączy się z szosą z Wilczyc. Można nią zejść w ponad pół godziny do Jurkowa, omijając w ten sposób ostatni etap trasy.

Z przełęczy można piąć się na **ĆWILIN** – obok żółtego szlaku rowerowego oraz Drogi Różańcowej znaczonej kapliczkami. Podejście nie jest strome, a nagrodą za wysiłek są widoki z **POLANY MICHUROWEJ** na szczycie, uchodzące za najpiękniejsze w całym Beskidzie Wyspowym. Z Ćwilina schodzimy niebieskim szlakiem na wschód prosto do centrum Jurkowa.

Panorama Ćwilina i Śnieżnicy, fot. K. Bzowski

3. Przełęcz Wielkie Drogi – Dzielec – Śnieżnica – Przełęcz Gruszowiec – Ćwilin – Jurków

Niedługa, lecz z powodu stromych podejść dość trudna wycieczka, wiodąca na dwa najbardziej charakterystyczne „wyspowe” szczyty: Śnieżnicę i Ćwilin. Długość: 13 km, przewyższenie: 850 m, czas przejścia: 5,30–6 godz.

Wyruszamy na trasę z Przełęczy Wielkie Drogi (562 m n.p.m.), przez którą przechodzi szosa z Kasiny Wielkiej do Dobczyc. Niebieski szlak prowadzi stąd m.in. na Dzielec (649 m n.p.m.), z którego schodzimy do podnóży Śnieżnicy, przechodząc obok nieczynnej stacji kolejowej w Kasinie Wielkiej. Następnie podchodzimy obok dolnej stacji wyciągu krzeselkowego oraz stromo lasem równoległe do narciarskiej trasy zjazdowej. Od górnej stacji wyciągu podejście wiedzie zachodnim ramieniem Śnieżnicy aż na szczyt (1006 m n.p.m.) z pięknymi buczynami, krzyżem oraz niewielką skałką poniżej. Nieco dalej na wschód jest rezerwat „Śnieżnica”. Z wierzchołka schodzimy na południe do przełęczy Gruszowiec. Przechodzi tędy droga krajowa nr 28.

Z przełęczy musimy zejść ok. 100 m w kierunku Dobrej i skręcić w pierwszą drogę w prawo: wiedzie tu niebieski szlak, ale brak oznakowania. Po minięciu samotnego gospodarstwa zakręcamy ku górze. Zaczyna się niesłychanie strome podejście przez las. Przecinamy dwie poprzeczne drogi stokowe i po półtoragodzinnym podejściu osiągamy skraj lasu – nagrodą za wysiłek będzie panorama z wierzchołka **ĆWILINA** (1072 m n.p.m.) niemal we wszystkich kierunkach prócz północy, z rozciągającą się tu **POLANY MICHUROWEJ**. Niebieskim szlakiem w półtorej godziny schodzimy do Jurkowa.

GMINA JODŁOWNIK

Najdalej na północ wysunięta część powiatu to gmina Jodłownik. Tu Beskid Wyspowy przechodzi w malownicze wzgórza Pogórza Wielickiego – ponad ich łagodnie przeważnie skłony wznoszą się strome, zalesione stoki Ciecienia oraz odznaczającej się wyrazistą sylwetką góry Kostrza. To kraina sadów i interesujących zabytków przeszłości ze sławnym opactwem cystersów w Szczyrzycu na czele.

Góra św. Jana

Fantastycznie położona na wysokim wzgórzu wieś istniała już w XII w., a od króla Władysława Jagiełły na początku XV w. uzyskała nawet prawo miejskie. Jednak miasto nigdy nie powstało, a jedynym śladem tej inicjatywy jest mały ryneček w centrum wsi. Tu też stoi widoczny już z daleka ceglany **KOŚCIÓŁ ŚW. JANA CHRZCICIELA** ze strzelistą wieżą. Świątynia powstała w latach 1907–13 w stylu neoromańskim.

Jodłownik

Ośrodek gminy to wieś w dolinie Tarnawki, do której należy także wiele rozproszonych po całej okolicy przysiółków. W centrum wsi tuż obok dużego nowego kościoła przycupnęła drewniana **ŚWIĄTYNIA NARODZENIA NMP**. Późnogotycki kościółek o konstrukcji zrębowej, oszalowanej deskami i kryty gontowym dachem powstał w 1585 r. Kościelna wieża ma

Kościółek Narodzenia NMP w Jodłowniku, fot. K. Bzowski

charakterystyczną, szeroką izbicę. Wnętrze udekorowano rokokową polichromią w 2. poł. XVIII w., ustawiono też barokowe ołtarze, jednak część sprzętów przeniesiono do nowej świątyni. Spośród tych pozostawionych w starym kościele wyróżnia się renesansowa ambona z końca XVI w.

Szczyrzyc

Miejscowość w dolinie Stradomki, po wschodniej stronie góry Ciecień, znana jest przede wszystkim za sprawą **KLASZTORU CYSTERSÓW**. Mnisi przybyli tu w 1234 r. z podhalańskiego Ludźmierza, gdzie wobec surowych warunków i napadów rozbójniczych nie byli w stanie utrzymać się. Znacznie lepsze warunki znaleźli w Szczyrzycu i tu szybko zbudowali klasztor z kościołem. Opactwo szczyrzyckie władało rozległymi włościami w Beskidach i na Podhalu, m.in. należał do nich Nowy Targ. Kres świetności położył pożar klasztoru w 1765 r. Po I rozbiore Polski władze austriackie wyгнаły mnichów i dokonały katasz klasztoru. Cystersi powrócili do Szczyrzycy w 1918 r. i są w nim do dziś. Zespół zabudowań klasztoru to cenny zabytek, mimo że średniowieczne gmachy zostały totalnie przebudowane. Przed główną świątynią wzniesiono efektowną bramę, ozdobioną barokowymi posągami świętych, a przed frontem klasztoru stoi pośród kilku drzew posąg Matki Boskiej na kamiennej kolumnie. Kościół klasztorny pochodzi z ok. 1620 r., jednak zachowały się niektóre elementy średniowiecznej świątyni, m.in. znajdujący się wewnątrz kruchy ostrołukowy, kamienny portal gotycki. Świątynia jest jednonawowa, wzniesiona na planie krzyża. Barokowe i rokokowe wyposażenie pochodzi z XVII i XVIII w. – warto zwrócić uwagę nie tylko na ołtarze, ale też na bogato zdobione stalle w prezbiterium oraz płaskorzeźbione wrota, umieszczone we wspomnianym wyżej gotyckim

portalu. Do świątyni przybywają od wieków pielgrzymi, bowiem w bocznej kaplicy przechowywany jest obraz Matki Boskiej Szczyrzyckiej. Nie jest pewne, skąd obraz wziął się w Szczyrzycu ani z jakiego dokładnie okresu pochodzi, choć przyjmuje się, że namalował go nieznany artysta w początku XVI w. Obraz otrzymał korony papieskie, poświęcone przez Jana Pawła II na krakowskich Błoniach w 1983 r. Z XVII stulecia pochodzi też czworobok zabudowań klasztornych: część mieści muzeum (tel.: +48 18 3320004 wew. 20, www.szczyrzyc.cystersi.pl, otwarte: pn.–sb. 9.00–11.00 i 14.00–17.00, nd. i święta 13.00–17.00) z pięknymi zbiorami sprzętów liturgicznych, broni, numizmatów, ksiąg rękopiśmiennych i starodruków oraz wielu innych ciekawych eksponatów. Szczególnie cenne są trzy późnogotyckie obrazy malowane na deskach. Znajduje się tu również niewielka ekspozycja poświęcona Władysławowi Orkanowi, piewcy Beskidu Wyspowego i wielbielcowi folkloru miejscowych górali – Zagórczan.

Do klasztoru należał także stojący w pobliżu **BROWAR** oraz zespół innych zabudowań

Wejście do szczyrzyckiego kościoła, fot. K. Bzowski

Browar w Szczyrzycu, fot. K. Bzowski

gospodarczych. Tradycje ważenia piwa przez cystersów w Szczyrzycu sięgają aż 1623 r.

W Szczyrzycu możemy zobaczyć nie tylko mnichów, ale też zapoznać się z kulturą północnoamerykańskich Indian! Przy jednym z gospodarstw na skraju wsi powstała „**WIOSKA INDIAŃSKA**” (Lidia i Maciej Włodarczykowie, tel.: +48 508111684, www.wioskaindianska.pl) z najprawdziwszymi namiotami tipi oraz wystawą indiańskiego rękodzieła. W wiosce zobaczymy repliki strojów, broń, odtworzono tam również sceny obrazujące życie Indian.

Chętni mogą spróbować indiańskiej kuchni, postrzelać z łuku lub nauczyć się indiańskich rzemiosł oraz muzyki.

Szyk

Niewielka wieś u północnych podnóży góry Kostrza może poszczycić się cennym zabytkiem architektury drewnianej – tutejszy **KOŚCIÓŁ ŚW. STANISŁAWA BISKUPA I ŚW. BARBARY** powstał w 1633 r. Świątynia, otoczona kamiennym murem, powstała z wykorzystaniem elementów starszego kościoła. Pokryte gontem ściany i strome dachy przydają świątyni strzelistości

Świątynia św. Stanisława Biskupa i św. Barbary w Szyku, fot. K. Bańkowski

Wnętrze kościoła św. Stanisława Biskupa i św. Barbary w Szyku, fot. K. Bańkowski

mimo dość masywnej wieży dostawionej od zachodu. Cenne zabytki kryje wewnątrz: jest tu m.in. skrzydło późnogotyckiego tryptyku z 1520 r., kamienna chrzcielnica renesansowa z końca XVI w. oraz późnobarokowe ołtarze.

Wilkowisko

W niewielkiej wsi zobaczyć warto **KOŚCIÓŁ ŚW. KATARZYZNY**, jeden z zabytków szlaku architektury drewnianej w Małopolsce. Choć powstał w latach 20. ubiegłego wieku w miejscu świątyni zniszczonej w czasie I wojny światowej, to do dziś zachowały się starsze ołtarze: barokowe z wieku XVIII, a także gotycki krucyfik z XV w.

ATRAKcje PRZYRODNICZE

W okolicy Szczyrzycy możemy zobaczyć jedną z najbardziej efektownych skałek piaskowcowych w regionie. To **DIABLI KAMIEŃ** w Pogorzanach. Skalna grzęda o długości ponad 50 m i wysokości nawet 20 m wypreparowana została w twardej piaskowcu ciężkowickim. Głębokie szczeliny dzielą go na kilka części. Zgodnie z miejscową legendą przed wiekami diabeł chciał zburzyć klasztor w Szczyrzycu, niosąc w tym celu potężny głaz, lecz gdy usłyszał dźwięk klasztornej dzwony, upuścił kamień. Do dziś miejscowi pokazują na nim charakterystyczne ślady,

które miał pozostawić czart swymi pazurami. Tuż obok skały dostrzeżemy maleńką pustelnię pw. św. Benedykta, drewnianą kaplicę ze stacjami Drogi Krzyżowej oraz krzyż upamiętniający 80. rocznicę bitwy warszawskiej w 1920 r., zwanej „Cudem nad Wisłą”.

Na północnych zboczach stromej góry Kostrza powstał **REZERWAT LEŚNY KOSTRZA**. Na powierzchni 38 ha zobaczyć można partie starej buczyny karpackiej, a także fragment jaworzyny górskiej. Rezerwat znany jest jako ważne stanowisko bardzo rzadkiej paproci: jęczynnika zwyczajnego.

PROPOZYCJE WYCIECZEK I SPACERÓW

1. Szczyrzyc – Ciecień – Cubla Góra – Diabelski Kamień – Szczyrzyc

Krótką wycieczką od klasztoru w Szczyrzycu na górujący nad okolicą zalesiony masyw Ciecienia (829 m n.p.m.), prowadząca następnie do Diabelskiego Kamienia, owianego licznymi legendami. Długość: 13 km, przewyższenie: 700 m, czas przejścia: ok. 4,30 godz.

Sprzed klasztoru ruszamy na zachód zielonym szlakiem: asfaltową dróżką na drugim brzegu Stradomki łagodnie pod górę ku zalesionym zboczom Ciecienia. Gdy wejdziemy w las, mamy przed sobą strome podejście. Na grzbiecie wychodzimy na niższym, północno-wschodnim wierzchołku, skąd na całkowicie zalesiony szczyt góry jest ok. 20–25 min marszu. Po zdobyciu **CIECENIA** wracamy do miejsca, gdzie wydostaliśmy się na grzbiet i udajemy się na północ za niebieskim szlakiem, łagodnie schodząc w dół.

Niżej trawersujemy **KSIĘŻĄ GÓRĘ** – można wspiąć się nieznakowaną ścieżką na szczyt (649 m n.p.m., ok. 5 min.), na drewnianą wieżę widokową. Szlak tymczasem pokonuje kolejne, coraz niższe wzniesienia, a za trawersem Cublej Góry skręcamy w prawo, schodząc w dół czarnym szlakiem do efektownej skały, zwanej **DIABLIAM KAMIENIEM** (zob. s. 39).

Od Diabiego Kamienia wędrujemy dalej czarnym szlakiem aż do Szczyrzyca, przechodząc m.in. koło „wioski indiańskiej” na wzgórzach nad doliną Stradomki.

2. Jodłownik – Kostrza – Tymbark

Wędrówka przez łagodne wzgórza urozmaicona zdobyciem charakterystycznej góry Kostrza (725 m n.p.m.). Ze szczytu można wrócić do Jodłownika tą samą drogą lub udać się aż do Tymbarku. Długość: 12 km, przewyższenie: 580 m, czas przejścia: ok. 4 godz.

Na wycieczkę wyruszamy sprzed kościoła w Jodłowniku. Zielony szlak prowadzi asfaltową dróżką, pnąc się łagodnie pośród rozproszonych zabudowań i pól. Następnie polnymi drogami osiągamy podnóża wzgórza Kamionka, skąd szlak leśną dróżką opada do dolinki ograniczającej masyw Kostrza od zachodu. Po przekroczeniu potoku zaczynamy strome podejście ku szczytowi. Północne, urwiste zbocze góry to teren **REZERWATU KOSTRZA** z pięknymi okazami buków. Szczyt jest całkowicie zalesiony, więc na widoki możemy liczyć dopiero po zejściu do podnóża góry. Ze skraju lasu roztacza się widok ku Kamionnej i Pasierbieckiej Górze oraz na Pasma Łososińskie. Idziemy dalej w dół pośród rozproszonej zabudowy, potem jeszcze raz krótko podchodzimy na grzbiet łączący szczyty

Stroni i Żezowa. Z polany grzbietowej widzimy górujący wprost na południu zalesiony Łopień oraz leżący w dole Tymbark. Zejście do tej wsi jest urozmaicone i malownicze. W końcu szosą wzdłuż biegu Łososiny docieramy do centrum Tymbarku.

GMINA KAMIENICA

Najbardziej górską ze wszystkich gmin powiatu Kamienica rozciąga się w dolinie rzeki o tej samej nazwie, wypływającej spod samego Turbacza (1310 m n.p.m.), najwyższego szczytu Gorców. W granicach gminy znajduje się najwyższy z gorczańskich grzbietów, ciągnący się od Turbacza

aż po Gorc Kamieniecki. Dalej rzeka Kamienica tworzy jedną z najpiękniejszych dolin górskich w Beskidach, z malowniczym przełomem między Gorcami a Beskidem Wyspowym, poniżej którego leży Szczawa, znana z doskonałych wód mineralnych. Na północ od Kamienicy oraz Szczawy w granicach gminy leżą południowo-wschodnie krańce Beskidu Wyspowego z Modynią (1028 m n.p.m.).

Kamienica

To duża wieś w dolnej części doliny Kamienicy, licząca przeszło 3 tys. mieszkańców. W jej centrum, obok ujścia potoku Zbludza do Kamienicy, rozciąga się **stary park**. Pośród wiekowych drzew dostrzeżemy **dwór**,

Na szlaku..., fot. K. Bzowski

Dworek Gorce w Kamienicy, fot. arch. GOK Kamienica

Pijalnia wód mineralnych w Szczawie, fot. K. Toporkiewicz

zbudowany przez Marszałkowiczów w 1830 r. Pierwszym właścicielem Kamienicy z tej rodziny był Maksymilian, zasłużony działacz gospodarczy i kulturalny całej Sądecczyzny. Klasycystyczny dwór wyróżnia długi portyk kolumnowy, łączący dwa boczne skrzydła i nadający mu charakter rezydencji pałacowej. Dziś jego wnętrza służą ośrodkowi szkoleniowemu „Dworek Gorce” (Kamienica Rynek, tel.: +48 18 3323071, e-mail: ost@dworek-gorce.com.pl, www.dworek-gorce.com.pl), a w stojącej po sąsiedzku niewielkiej dawnej **klasycystycznej poczie** mieści się należąca do ośrodka Restauracja Dworska.

Warto spacerować się obok dużego kościoła z lat międzywojennych na **CMEN-TARZ** – zobaczyć tam można okazałą kaplicę Szalayów (znanych jako twórcy świetności uzdrowiska w Szczawnicy), którzy byli właścicielami Kamienicy w latach 1782–1830. Obok kaplicy pochowany został Jan Kanty Andrusikiewicz, jeden z przywódców powstania chochołowskiego z 1846 r., są tu także groby ofiar hitlerowskich i partyzantów.

Fani sportów motorowych powinni skorzystać z możliwości legalnego pojeżdżenia na motorach terenowych lub quadach, ponieważ działający w Kamienicy Motorowy Klub Sportowy „Gorce” (Kamienica 546, tel.: +48 781785110, e-mail: mks-gorce@o2.pl, www.mks-gorce.pl) dysponuje własnym torem. Wjazd na tor dla członków klubu jest bezpłatny.

Szczawa

Pięknie położona między stromymi zboczami Beskidu Wyspowego a Gorcami wieś jest

popularną miejscowością wypoczynkową zarówno latem, jak i zimą. Nazwę swą zawdzięcza bijącym tu źródłom **wód mineralnych**. Mimo iż znano je już od średniowiecza, nigdy nie rozwinęło się tu uzdrowisko. Choć podejmowano próby w latach międzywojennych oraz powojennych, kiedy to zbudowano kilka wielkich domów wczasowych, to jednak dopiero ostatnio udało się wykorzystać choć w części potencjał drzemiący w tutejszych wodach mineralnych. Są tu szczawy (wody naturalnie mocno nasycone dwutlenkiem węgla) alkaliczno-słone i wody siarczkowe. W oddanej do użytku w 2010 r. przeszklonej **PIJALNI WÓD MINERALNYCH** (czynna codz. 10.00–19.00) można korzystać ze zdrojów: Szczawa I (jest to solanka wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowa), Hanna (alkaliczno-słona szczawa) i Dziedzilla (podobna do Hanny, tylko mocniej zmineralizowana).

W centrum wsi warto także zajrzeć do drewnianego **KOŚCIOŁA NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA**, zwanego „partyzanckim”, z lat 1957–63, przesłoniętego przez nową, murywaną świątynię. Prócz drogi krzyżowej z wieku XVIII warto tu zwrócić uwagę na tablicę poświęconą partyzantom 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK. Pułk wstąpił się bojami z oddziałami niemieckimi, zwłaszcza dwudniową bitwą pod Szczawą, stoczoną w styczniu 1945 r. z cofającymi się oddziałami SS i Wehrmachtu. W pobliżu znajduje się nawet Izba Pamięci – **MUZEUM 1. PUŁKU STRZELCÓW PODHALAŃSKICH AK** (zwiedzanie w okresie wakacji w sb. 14.00–17.00, w nd. 9.30–14.00, w pozostałych terminach po uzgodnieniu z parafią w Szczawie, tel.:

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Szczawie, fot. K. Toporkiewicz

+48 18 3324026), poświęcone walkom partyzanckim w Gorcach i w okolicy Szczawy toczonym przez wspomniane zgrupowanie. We wsi znajduje się także **POMNIK** poświęcony partyzantom i ofiarom okupacji hitlerowskiej.

ATRAKcje PRZYRODNICZE

ZBÓJECKA JAMA w Jaworzynie Kamienieckiej to jaskinia oddalona o ok. 10 min marszu od polany na szczycie Jaworzyny. Choć doprowadza tu szlak spacerowy, to jednak ta długa na kilkanaście metrów szczelina tektoniczna nie jest dostępna dla zwykłych turystów – konieczne jest

posiadanie odpowiedniego sprzętu i kwalifikacji grotolaza.

Wodospad Spad jest natomiast dostępny dla wszystkich. Naturalny skalny próg wysoki na 2,2 m przegradza koryto Kamienicy tuż obok mostu w Bukówce, bezpośrednio obok muru głównej szosy z Zabrzeża do Mszany Dolnej. To najwyższy wodospad w Gorcach i jeden z wyższych w Beskidach, a najlepiej oglądać go po większych opadach lub w okresie roztopów.

Kudłowski Spad w Gorcach, fot. K. Bzowski

GMINNE SZLAKI TURYSTYCZNE

Pieszny szlak spacerowy ze Szczawy na Kiczorę Kamieniecką (1007 m n.p.m.) prowadzi przez osiedle Łuczki, zejście przez przysiółek Polanki, znakowany jest kwadratem biało-czerwonym przedzielonym na ukos.

Szlak konny w gminie liczy blisko 40 km i prowadzi z Kamienicy na Gorc i Turbacz, następnie doliną Kamienicy do Rzek, stąd na Mogielicę i z powrotem do Kamienicy.

PROPOZYCJE WYCIECZEK I SPACERÓW

1. Parking w dolinie Kamienicy koło Rzek – Nowa Polana – Gorc – Jaworzyna Kamienicka – dolina Kamienicy – parking

Bardzo długa wycieczka pięknym gorczańskim grzbieciem, prowadząca przez liczne widokowe hale. Długość: 24 km, przewyższenie: 800 m, czas przejścia: 7,30–8 godz.

Wyruszamy z parkingu w dolinie Kamienicy przy wejściu na teren Gorczańskiego Parku Narodowego. Stąd cofamy się w dół doliny niebieskim szlakiem, a potem skręcamy za jego znakami w górę, podchodząc na **Nową Polanę** na przełęczy między Łysiną a Magurzycą. Stąd wspinamy się na rozległe hale pod szczytem **GORCA**, a następnie osiągamy jego zalesiony wierzchołek (1228 m n.p.m.). Tuż poniżej szczytu znów wychodzimy na **HALE GORCOWSKIE**, skąd można zobaczyć Tatry.

Dalsza droga wiedzie zielonym szlakiem grzbieciem na zachód, na zmianę lasem i polanami z atrakcyjnymi panoramami górskimi.

Wreszcie po dłuższym podejściu przez świerkowy bór osiągamy **JAWORZYNĘ KAMIENICKĄ** (1288 m n.p.m.). Tu rozciąga się polana o tej samej nazwie z urokliwą **BULANDOWĄ KAPLICZKĄ**. Z hali można krótkim szlakiem spacerowym zboczyć do jaskini zwanej Zbójcecką Jamą. Następnie schodzimy za znakami szlaku spacerowego GPN drogą stokową opadającą trawersem po północnej stronie grzbietu, który właśnie przeszliśmy. W ten sposób dostaniemy się na dno doliny Kamienicy, by drogą wzdłuż potoku, mijając m.in. szalaz zwany „**PAPIEŻÓWKĄ**”, trafić na parking, skąd rozpoczęliśmy wycieczkę.

2. Parking w dolinie Kamienicy koło Rzek – przełęcz Borek – Czoło Turbacza – Turbacz – Jaworzyna Kamienicka – dolina Kamienicy – parking

Trasa tej długiej wycieczki wiedzie przez najbliższe okolice Gorczańskiego Parku Narodowego i pozwala na zdobycie Turbacza (1310 m n.p.m.). Długość: 26 km, przewyższenie: 700 m; czas przejścia: 8 godz.

Ruszamy z miejsca opisanego w poprzedniej wycieczce, ale tym razem idziemy od razu w górę doliny niebieskim szlakiem. Po

Jesienne krajobrazy, fot. K. Bańkowski

Schronisko PTTK pod Turbaczem, fot. F. Heryan

dłuższej, nużącej wędrowce wydostajemy się na **PRZEŁĘCZ BOREK** (1009 m n.p.m.). Stąd idziemy dalej w górę doliny, tym razem żółtym szlakiem, aż w końcu niespodziewanie wychodzimy na rozległą **HAŁĘ TURBACZ** tuż obok **CZOŁA TURBACZA** (1259 m n.p.m.). Wkrótce potem jesteśmy przy wielkim **SCHRONISKU PTTK POD TURBACZEM**. Od niego możemy wspiąć się czerwonym szlakiem na całkowicie zalesiony najwyższy gorceński szczyt, porośnięty dzikim świerkowym borem górnoreglowym.

W drogę powrotną ruszamy na wschód czerwonym szlakiem przez rozległą Hałę Długą. Tu warto zatrzymać się przy szałasie, w którym latem górale przygotowują owcze sery: oscypki i bundz. Następnie lasem wspinamy się pod

Kiczorę, ale przed szczytem odbijamy w lewo zielonym szlakiem, który zaprowadzi nas na pobliski wierzchołek Jaworzyny Kamienickiej (1288 m n.p.m.). Stąd schodzimy do parkingu w dolinie Kamienicy drogą opisaną w poprzedniej wycieczce.

3. Zbludza – Jasionik – Przełęcz Słopnicka – Cichoń – Przełęcz pod Ostrą – Modyń – Zbludza

Wycieczka na zalesiony i rzadko odwiedzany Modyń wiedzie przez malownicze okolice podgórskie. Długość: 16,3 km, przewyższenie: 730 m, czas przejścia: 6–6,30 godz.

Wycieczkę zaczynamy w Zbludzy, około 1 km powyżej kościoła, skręcając w lewo (bez

szlaku) w wiejską drogę podchodzącą w górę bocznej dolinki, początkowo równoległe do potoku, a następnie w skos w prawo pod górę. Podejście lasem wiedzie na polanę z przysiółkiem Świnka, potem zalesionym grzbietem na kolejną, zwaną Polanką. Stąd dochodzimy do grzbietu Zbludzkich Wierchów. Prowadzi tędy szlak konny – widząc jego znaki, możemy skręcić za nimi w prawo i drogą leśną wytrawerować od wschodu wierzchołek Jasionika. Dalej droga prowadzi grzbietem, skrajem pól i lasów z widokami na Modyń. W końcu docieramy do szerszej drogi bitej – szlak konny odbija ku lewej, my idziemy drogą (zaraz zaczyna się asfalt) na niedaleką Przełęcz Słopnicką (766 m n.p.m.).

Tu trafiamy na szlak zielony, którym udajemy się grzbietem na wschód, najpierw pośród pól i wiejskich zagród, następnie zalesioną, wąską grzędą Cichonia (926 m n.p.m.). Przechodzimy na Przełęcz pod Ostrą, którą przecina szosa z Limanowej do Kamienicy. Opuszczamy szlak zielony i schodzimy w dół szosą na południe wraz ze szlakiem niebieskim. Na przełęczy między Cichoniem a Modynem szlak prowadzi prosto wiejską drogą do skraju lasu, a potem stromo i monotonicznie pośród drzew na całkowicie zarośnięty szczyt Modynia (1028 m n.p.m.).

Zejście prowadzi dalej niebieskim szlakiem, najpierw stromo lasem, potem widokowymi polanami przez osiedle Kosarzyska aż do Zbludzy.

W drodze na Turbacz, fot. D. Zaród

GMINA LIMANOWA

Rozległe terytorium gminy otacza niemal ze wszystkich stron Limanową, rozciągając się od szczytów Ostrej i Cichonia na południu aż po Tarnawską Górę na północy i od stromych zboczy Kostrzy na zachodzie po krańce Pasma Łososińskiego na wschodzie. To ostatnie jest szczególnie atrakcyjne dla turystyki pieszej, a także dla zaawansowanych rowerzystów górskich, znajduje się tu również popularny ośrodek narciarski Limanowa-Ski. U podnóża górskich szczytów można natomiast zwiedzić liczne zabytki czy rozkoszować się produktami tradycyjnego rolnictwa.

Kościół św. Antoniego w Męcinie, fot. K. Bańkowski

Koszary

Ponad niewielką wsią, położoną powyżej doliny Łososiny, wznosi się szczyt **PAPROCI** (645 m n.p.m.). Nieco poniżej wierzchołka, na końcu asfaltowej szosy prowadzącej tu z doliny Łososiny, a także z południa, od drogi krajowej nr 28, stoi współczesna kaplica i metalowy **KRZYŻ MILENINIY**. Jego konstrukcja sięga 27 m wysokości i widoczna jest doskonale także u podnóża góry. Spod krzyża i kaplicy rozciągają się malownicze widoki okolic Tymbarku i Limanowej. Co roku w ostatnią niedzielę czerwca organizowane jest tu uroczyste otwarcie letniego sezonu turystycznego z mszą świętą w intencji przybywających na Ziemię Limanowską turystów.

Męcina

Wieś w dolinie Smolnika po południowej stronie Pasma Łososińskiego może być punktem wypadowym wycieczek na jego główny grzbiet. W miejscowości warto także zarezerwować chwilę czasu na zwiedzanie drewnianego **KOŚCIOŁA ŚW. ANTONIEGO**, odnowionego w XVII w. po zniszczeniach dokonanych w nim w latach 1564–1600, kiedy zajmowany był przez arian. W wieku XVIII dobudowano dużo wyższą wieżę, zwieńczoną cebulastym hełmem. Nie ma ona nadwieszanej izbicy, lecz górna kondygnacja jest zwężona

Wnętrze kościoła św. Antoniego w Męcinie, fot. K. Bańkowski

w stosunku do podstawy, w dodatku umieszczono na niej zegar, co jest rzadko spotykane w budowach drewnianych. Udekorowane polichromią z 1888 r. wnętrze wyposażone jest w barokowe ołtarze z XVII–XVIII w., w których jednak umieszczono m.in. gotycko-renesansowy obraz *Świętej Rodziny* z XVI stulecia.

Na zabytkowym kościele atrakcje Męciny się nie kończą – na stoku widokowego grzbietu Wysokiej na południe od wsi znajdują się tory do jazdy quadami, należące do Ośrodka Rekreacyjnego „Ani-Cross” (Męcina 144, tel.: +48 661859273, e-mail: biuro@

anicross.pl, www.anicross.pl). Mają one łączną długość 3000 m. Na miejscu można wypożyczyć quady odpowiednie dla różnych kategorii wiekowych i umiejętności. Jeden z torów jest trudny, drugi, łatwiejszy, jest odpowiedni także dla starszych dzieci i młodzieży. Obok torów przygotowano teren do gry w paintball o powierzchni ok. 1 ha. Jest on zalesiony i ufortyfikowany, a także częściowo oświetlony po zmroku. Na miejscu można wypożyczyć sprzęt do gry oraz poćwiczyć umiejętności strzeleckie na specjalnej paintballowej strzelnicy z ruchomymi tarczami.

Nowe Rybie

Rozproszona pośród wzgórz wieś leży między masywem Pasierbieckiej Góry na wschodzie a górą Kostrza na zachodzie. Niewielkie centrum Nowego Rybia znajduje się przy drodze z Łososiny Górnej do Tarnawy, w malowniczym miejscu na przełęczy między dwoma zalesionymi wzgórzami. Stoi tu murowany średnio-wieczny **KOŚCIÓŁ ZNALEZIENIA KRZYŻA ŚW.**, zbudowany prawdopodobnie już w 2. poł.

Kościół Znalezienia Krzyża Św. w Nowym Rybiu, fot. K. Bzowski

XIV w., jest zatem jedną z najstarszych budowli na terenie powiatu limanowskiego. Znaczej rozbudowy dokonano na pocz. XVI w. O gotyckim rodowodzie przypominają strome, wysokie dachy oraz wąskie, ostrołukowe okienka. We wnętrzu najstarszym elementem jest renesansowa chrzcielnica. Większość wcześniejszego wyposażenia spłonęła w pożarze w 1795 r.

Pasierbiec

Wysoko ponad doliną Łososiny, na bocznym grzbiecie Pasierbieckiej Góry, powstała w niewielkiej wsi Pasierbiec **SANKTUARIUM MATKI BOSKIEJ POCIESZENIA**, jedno z częściej odwiedzanych w Małopolsce. Jego historia sięga 1822 r., gdy pochodzący z Laskowej Jan Matras ufundował kapliczkę z obrazem Matki Boskiej Pocieszenia. Było to wypełnieniem jego ślubów z czasów wojen napoleońskich, podczas których służąc w wojsku austriackim, został ranny i cudem uratowany przez żołnierza wroga, francuskiej armii. W 1858 r. kapliczkę przebudowano w niewielki kościółek, zaś w latach 70. ubiegłego wieku postawiono obok wielki, nowy kościół dwupoziomowy. Wokół urządzono dróżki maryjne oraz Drogę Krzyżową, powstało też zaplecze dla pielgrzymów (Pasierbiec 98, tel.: +48 18 3376261, pasierbiec.info).

Pisarzowa

Ta duża wieś rozciąga się u stóp Pasma Łososińskiego – dokładnie na północ od centrum wsi wznosi się najwyższy szczyt tej części Beskidu Wyspowego, Jaworz.

W Pisarzowej zwiedzić możemy kolejny drewniany **KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JANA EWANGELISTY**. Ta sporych rozmiarów świątynia powstała w 1713 r. z wykorzystaniem budulca ze starszego, gotyckiego kościoła. Wieżę z cebulastym hełmem dostawiono dopiero w 1875 r., a w 20-lecie międzywojennym boczną kaplicę. Wnętrza udekorowane zostały w XIX w. polichromią, ale ołtarze i inne elementy wyposażenia są starsze, pochodzą głównie z XVII i XVIII w.

W Pisarzowej można liczyć także na zupełnie innego rodzaju atrakcje. We wsi funkcjonuje pole do gry w paintball (Unreal Paintball, Józef Sołtys, tel.: +48 604631722, e-mail: jozik.soltys@gmail.com, www.unrealpaintball.eu). Na miejscu można wypożyczyć sprzęt do gry nawet dla 20 osób, a dodatkową atrakcją jest możliwość postrzelania z łuku.

Stara Wieś

Miejscowość sąsiadująca bezpośrednio z Limanową zajmuje dolinę potoku, spływającego spod Przełęczy pod Ostrą. W krajobrazie okolic wyróżnia się – prócz szczytów Cichonia i Ostrej – samotny Golców (752 m n.p.m.). Na grzbiecie

Kościół św. Jana Ewangelisty w Pisarzowej, fot. K. Bańkowski

Wnętrze kościoła św. Jana Ewangelisty w Pisarzowej, fot. K. Bańkowski

Niebieskim szlakiem na Babią Górę, fot. F. Heryan

po wschodniej stronie szczytu odnaleźć można **CMENTARZ ŻOŁNIERSKI Z OKRESU I WOJNY ŚWIATOWEJ**. Choć nie jest najciekawszym z punktu widzenia architektonicznego, to wyróżnia go malownicze położenie. Na cmentarzu (nr 369) założonym w 1915 r. pochowano żołnierzy węgierskich i rosyjskich poległych w XII 1914 r.

GMINNE SZLAKI ROWEROWE, SPACEROWE I EDUKACYJNE

Na stronie internetowej Urzędu Gminy Limanowa (www.ug.limanowa.pl) można znaleźć **propozycje wycieczek rowerowych**. Opisano tu sześć tras o różnej długości (18–35 km) i różnym stopniu

trudności, poprowadzonych jednak prawie wyłącznie drogami asfaltowymi, choć miejscami z bardzo stromymi wzniesieniami. Rower górski nie jest zatem niezbędny, ale przerzutki – zdecydowanie tak.

PROPOZYCJE WYCIECZEK I SPACERÓW

1. Pasmem Łosińskim: Męcina – Jaworz – Sałasz – Miejska Góra – Limanowa

Wędrówka długim grzbietem Pasma Łososińskiego, wyróżniającego się odmiennym charakterem niż pozostałe części Beskidu Wyspowego. Długość: 17,5 km, przewyższenie: 770 m, czas przejścia: 5,30–6 godz.

Wycieczkę można rozpocząć od drewnianego kościoła w Męcinie. Następnie szosą przez wieś i drogą do Kłodnego dochodzimy do stacji PKP Męcina, gdzie zaczyna się żółty szlak. Za jego znakami przechodzimy pośród zabudowań Kłodnego i pniemy się lasem na główny grzbiet pasma, aż do kaplicy w Skrzętli-Rojówce. Żółty szlak kończy się, a my udajemy się na zachód (w lewo) szlakiem niebieskim, zdobywając **BABIĄ GÓRĘ** (728 m n.p.m.). Dalsza część trasy wiedzie przez grzbietowe polany. Na skraju lasu pod Jaworzem trafiamy na drewnianą **WIEŻĘ WIDOKOWĄ**; panorama z góry jest imponująca. Następnie osiągamy zalesiony szczyt **JAWORZA** (921 m n.p.m.).

Dalszy odcinek grzbietu jest wyrównany, lecz niemal całkowicie zalesiony, podobnie jak wierzchołek **SZAŁAZA** (902 m n.p.m.). Za tą górą schodzimy na przełęcz, zdobywamy Sałasz Zachodni (763 m n.p.m.) z widokami ku południowi, zaś w lesie poniżej szczytu opuszczamy główny grzbiet wraz ze szlakiem niebieskim. Przechodzimy przez odkryte siodło ze stacją narciarską Limanowa-Ski po północnej stronie Łysej Góry i obok wyciągu wspinamy się niemal na szczyt Miejskiej Góry, zwieńczonej krzyżem. Potem szlak sprowadza w dół ku Limanowej.

2. Przełęcz pod Ostrą – Golców – cmentarz reprezentacyjny nr 368 – Limanowa

Przyjemna i niezbyt męcząca wycieczka pośród bardzo malowniczych, lecz niskich wzniesień

w okolicy Limanowej: większą część trasy idziemy w dół. Długość: 12 km, przewyższenie: 150 m, czas przejścia: 3–3,30 godz.

Początek wycieczki na Przełęcz pod Ostrą, którą przechodzi szosa z Limanowej do Kamienicy. Można stąd spojrzeć na bliski Modyń oraz Beskid Sądecki i Gorce. Potem niebieskim szlakiem udajemy się w dół szosą w kierunku Limanowej aż do pierwszej serpentyny (kto chce uniknąć marszu szosą, może tu wysiąść z autobusu na przystanku). Szlak opuszcza główną szosę i wąską drogą trawersuje lasem północny stok Jeżowej Wody. Potem pośród pól schodzimy łagodnie ku widocznemu samotnemu szczytowi **GOLCOWA**. Podejście na górę jest krótkie, lecz strome, za to wysiłek wynagradzają widoki oraz

Widok z Babiej Góry, fot. F. Heryan

Pierwioski, fot. K. Bzowski

możliwość zwiedzenia zabytkowego cmentarza z I wojny światowej. Następnie szlak schodzi do Siekierzyny, przecina szosę z Limanowej do Łukowicy, a potem krótko prowadzi skrajem drogi do Przyszowej. Na ostrym zakręcie szosy w prawo wybieramy boczną dróżkę odchodzącą do góry ku grzbietowi **JABŁOŃCA** i wraz z dochodzącym z przeciwnej strony zielonym szlakiem udajemy się w kierunku Limanowej. Na grzbiecie mijamy cmentarze wojenne z I i II wojny światowej, a następnie schodzimy ku widocznej już blisko Limanowej.

3. Przyszowa – Łyżka – Kuklacz – Jabłońca – Limanowa

Trasa prowadzi przez rzadko uczęszczane przez turystów malownicze wzniesienia i szczyty we wschodniej części Beskidu Wyspowego. Po drodze ciekawe widoki i sielskie zakątki w wiejskiej scenerii. Długość: 14,8 km, przewyższenie: 550 m, czas przejścia: 4,40–5 godz.

W Przyszowej wyruszamy spod zabytkowego, neogotyckiego kościoła, udając się szosą na południe – prowadzi tędy czarny szlak. Tuż za starym szlacheckim dworem skręcamy wraz ze szlakiem w boczną dróżkę asfaltową, która pnie się bocznym grzbieciem (po mniej więcej 1,5 km asfalt się kończy) do podnóża łyżki. Jest to samotna, zalesiona góra (807 m n.p.m.), którą zdobywamy po niezbyt długim, choć stromym podejściu lasem.

Na łyżce kończy się szlak czarny, a my udajemy się na zachód za znakami szlaku zielonego z Łukowicy. Schodzimy krótko, ale bardzo stromo na pola pod szczytem, a następnie łagodnie pośród pól, rozproszonej zabudowy i przez niewielki las pod wzgórze Kuklacz Zachodni (774 m n.p.m.), które już po chwili zdobywamy – to odcinek trudny orientacyjnie, słabo oznakowany. Z Kuklacza schodzimy lasem do osiedla Potoki i stąd asfaltową dróżką do szosy Przyszowa – Limanowa. Szlak chwilę przebiega wzdłuż niej w lewo, ale na niewielkiej przełęczy odbija w prawo wraz z dochodzącym szosą z przeciwnej strony szlakiem niebieskim. Teraz łagodnie podchodzimy asfaltową, boczną drogą na łagodny grzbiet Jabłońca, skręcając stopniowo ku lewej (na północny zachód). Na grzbiecie mijamy cmentarze z dwóch wojen światowych – bardzo interesujący jest ten z 1915 r. To nekropolia

reprezentacyjna całego cmentarnego okręgu limanowskiego. Stąd blisko już do Limanowej, gdzie kończymy wycieczkę.

GMINA ŁUKOWICA

Na wschód od zalesionej kopuły Modynia i charakterystycznych wierzchołków Cichonia i Ostrej, na krańcach Beskidu Wyspowego i powiatu limanowskiego leży gmina Łukowica. Strome szczyty beskidzkie opadają tu ku dolinie Słonki, która zaledwie kilka kilometrów dalej wpada

już do Dunajca w pobliżu Starego Sącza. Okolice Łukowicy to tereny dość rzadko odwiedzane przez turystów – choć mają całkiem sporo atrakcji, takich jak malownicze krajobrazy, pięknie i oryginalne zabytki architektury drewnianej czy gościnne gospodarstwa agroturystyczne.

Łukowica

Ośrodek gminny to wieś położona w dolinie potoku Łukowica, tuż poniżej przewężenia, przez które potok ten przedziera się między wzniesieniami Skielku (755 m n.p.m.) a Pępówki (777 m n.p.m.). U stóp

Widok na Cichoń i Ostrą, fot. K. Bzowski

Kościół św. Andrzeja w Łukowicy, fot. K. Bańkowski

tego pierwszego szczytu, tuż nad brzegiem potoku, stoi pośród starych drzew piękny, drewniany **kościół św. Andrzeja**. Powstał w konstrukcji zrębowej w latach 1693–97, choć istnieją przesłanki przemawiające za tym, że prezbiterium oraz część nawy są późnogotyckie i powstały najpóźniej ok. 1550 r. Nakrytą blaszanym dachem sylwetkę kościoła uzupełnia wysoka, smukła wieża z cebulastym, barokowym hełmem. Wnętrze świątyni wyposażono w barokowe ołtarze i ambonę, natomiast od zewnątrz za prezbiterium warto obejrzeć Ogrojec, czyli Grupę

Ukrzyżowania, częściowo rzeźbioną, częściowo malowaną, z przełomu XVIII i XIX w.

Za kościołem wąska droga wiedzie w górę na **CMEN-TARZ PARAFIALNY**. Stoi na nim murowana kaplica, być może wzniesiona już w poł. XVI w., choć później wielokrotnie przebudowywana.

Przyszowa

Przyszowa leży w górnej części doliny potoku Słomka, u stóp grzbietu Wysokiego, którym przebiega szosa z Limanowej do Nowego Sącza. Ta duża wieś z licznymi przysiółkami rozrzuconymi pośród okolicznych wzgórz była długo własnością wielkiego rycerskiego rodu Wierzbietów. Przez stulecia majątek ulegał podziałom,

dlatego też niegdyś istniały tu aż cztery **DWORY SZLACHECKIE**. Jeden z nich ocalał do dziś – to późnorennesansowa budowla z XVI lub początku XVII w., która należała do rodu Żuk-Skarszewskich. Mimo późniejszych zmian, ocalały fragmenty dworu świadczący o tym, że powstał jako budowla o charakterze obronnym. Niestety nie przetrwała do naszych czasów kamienna baszta przylegająca do dworu, zniszczona w czasie I wojny światowej. Po wojnie dwór odbudowano, a obecnie – po kolejnej renowacji – pozostaje własnością prywatną. W parku rozciągającym

się obok dworu rośnie wiele pięknych, starych drzew.

Prawie kilometr w górę doliny, na drugim brzegu potoku Słomka, warto zatrzymać się przy neogotyckim, parafialnym **KOŚCIELE ŚW. MIKOŁAJA**. Zbudowana w latach 1906–09 świątynia jest dziełem sławnego architekta przełomu wieków w Galicji, Teodora Talowskiego.

Na szczycie **Łyżki** (807 m n.p.m.) górującej ponad wsią można do dziś odnaleźć resztki wałów i fosy, a także pozostałości fundamentów piwnic niewielkiego zamczku. Być może była to XIII-wieczna budowla rycerskiego rodu herbu Janina, protoplasty Wierzbietów. Według legendy to w tym zamku schronić się miała z klasztoru skarbcem św. Kinga z klaryskami ze Starego Sącza.

Świdnik

Stara wieś rycerska powstała co najmniej w XIV w. w miejscu, gdzie do Słomki wpada potok Łukowica. W pobliżu ich połączenia na dnie doliny rozciąga się niewielki park, w którym zobaczyć można piękny przykład architektury drewnianej – alkierzowy **DWÓR**, zbudowany w 1752 r. Był on siedzibą ówczesnych właścicieli części Świdnika, Wielogłowskich. Wieś była wówczas podzielona między kilka rodów

szlacheckich i jeszcze z początkiem ubiegłego stulecia we wsi istniały dwa inne dworki, lecz do dziś przetrwał tylko dom Wielogłowskich. Zachowanych w tak dobrym stanie dworów drobnej szlachty nie ma w Polsce wielu, zaś ten w Świdniku jest nie tylko starannie utrzymany, ale i wyjątkowo urokliwy. Parterowa budowla o konstrukcji zrębowej jest otynkowana i nakryta wysokim, gontowym dachem. Wejście wiedzie przez niewielki ganek z trójkątnym szczytem opartym na kolumnach. Bryłę budynku uzupełniają narożne,

Dwór w Świdniku, fot. arch. właścicieli dworu

kwadratowe alkierze. Dziś jest tu ośrodek weselny i konferencyjny.

Prócz dworu, w parku znajduje się sklepiona piwnica, będąca pozostałością **ZBORU ARIAŃSKIEGO**, zbudowanego po 1560 r., gdy ówczesny właściciel Świdnika dołączył do arian. Natomiast na skraju parku można obejrzeć murowaną kapliczkę z 2. poł. XVIII w.

Szlaki spacerowe są dobrze oznakowane na terenie Łukowicy, fot. K. Bzowski

GINNE SZLAKI ROWEROWE, SPACEROWE I EDUKACYJNE

Okolice Łukowicy są bardzo atrakcyjnym miejscem dla turystyki rowerowej. Można tu przejechać wiele ciekawych tras, przede wszystkim o charakterze górskim, z wieloma podjazdami i stromymi zjazdami, pokonując drogi o różnorodnej nawierzchni. Na stronie internetowej urzędu gminy (www.lukowica.pl, w zakładce Turystyka/szlaki rowerowe) można znaleźć opisy i schematyczne mapki czterech **NIEOZNAKOWANYCH W TERENIE TRAS ROWEROWYCH** o długości 18–30 km i zróżnicowanym stopniu trudności.

PROPOZYCJE WYCIEZEK I SPACERÓW

1. Przełęcz pod Ostrą – Ostra – Jeżowa Woda – Łukowica

Wędrówka rzadko uczęszczanym szlakiem grzbietem Ostrej, doskonała na niedługą i łatwą wycieczkę – na trasie tylko dwa krótkie, choć strome podejścia, prócz nich głównie wyrównane odcinki grzbietowe lub zejścia. Długość: 10,6 km, przewyższenie: 290 m, czas przejścia: 3–3,30 godz.

Wycieczkę zaczynamy na Przełęczy pod Ostrą (800 m n.p.m.), przez którą przechodzi szosa z Limanowej do Kamienicy. Ruszamy zielonym szlakiem, wspinając się skrajem lasu, a potem już cały czas lasem stromo pod **OSTRĄ** (929 m n.p.m.), potem mijamy szczyt Jeżowej Wody (895 m n.p.m.). Następnie schodzimy na grzbietową polanę z przysiółkiem Jeżowa Woda i docieramy do drogi i przysiółka Jaworze. Idziemy

wspomnianą drogą w dół prawie 2 km, aż do miejsca gdzie na ostrym jej zakręcie w prawo w dół kierujemy się prosto, podążając dalej grzbietem – znów przez las, a następnie stromo w dół do przełęczy, przez którą przechodzi szosa z Młyniczysk do Roztoki. Skręcamy w nią na chwilę w prawo, ale zaraz potem opuszczamy w lewo (naprzeciwko kapliczki). Wkrótce musimy pokonać strome podejście lasem na grzbiet Skielku. Grzbietem wędrujemy przyjemnie to lasami, to skrajem widokowych polan z nielicznymi domami. Wreszcie osiągamy zalesioną kulminację **SKIEŁKA** (755 m n.p.m.), po czym przez las dochodzimy do asfaltowej drogi przysiółku Lasek. Od tego miejsca schodzimy drogą prosto do kościołów w Łukowicy.

2. Łukowica – Zawada – Przyszowa – góra Łyżka – Pępówka – Łukowica

Wycieczka na niewysokie szczyty w okolicy Łukowicy prowadzi częściowo poza znakowanymi szlakami – doskonała na niedługą, półdniową wycieczkę okrężną. Długość: ok. 13 km, przewyższenie: 640 m, czas przejścia: 4,30–5 godz.

Wyruszyć możemy zielonym szlakiem spod kościoła w Łukowicy lub – by skrócić trasę o ponad 4,5 km – z górnej części osady Zawada, dokąd dochodzi asfaltowa droga. Szlak prowadzi w górę doliny Łukowicy szosą, a po ok. 750 m odbija w połąną drogę w prawo do góry, by wyostać się znów na szosę na grzbiecie, na

Beskid Wyspowy, fot. K. Wawrzyniaka

początku Zawady – idziemy za szlakiem w górę przez wieś, a potem stromo do góry przez las na **PĘPÓWKĘ** (777 m n.p.m.). Wciąż lasem schodzimy na widokową przełęcz między Pępówką a **ŁYŻKĄ** z asfaltową dróżką z Roztoki do Przyszowej i znów pośród lasów grzbietem pnemy się na drugi z wymienionych szczytów (807 m n.p.m.) ze słabo czytelnymi resztkami wczesnośredniowiecznego zameczku.

Z Łyżki czarnym szlakiem schodzimy w kierunku Przyszowej (prosto w kierunku zabytkowego dworu), ale będąc już nisko, nim dojedziemy do wsi w dolinie, skręcamy bez szlaku w lewo, w wąską drogę asfaltową, którą dotrzeć można do Zawady – trzeba tylko na kolejnym rozwidleniu wybrać lewą odnogę – i stąd wrócić zielonym szlakiem w dół do Łukowicy.

GMINA SŁOPNICE

Choć niewielka, gmina Słopnice jest doskonałym miejscem dla amatorów aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu. Ponad dolinę Słopiczanki, wzdłuż której rozciągają się Słopnice oraz Słopnice Górne, wznoszą się szczyty Mogielicy oraz Łopienia od zachodu, a od południa zamyka dolinę grzbiet łączący przez Przełęcz Słopiczną Mogielicę z Cichoniem. Turyści mogą tu udać się na spacer i wycieczki

malowniczymi szlakami pieszymi lub rowerowymi, zaś pasjonaci zabytków mogą zwiedzić kilka ciekawych obiektów w centrum Słopiczanki.

Słopnice

Długa wieś, podzielona na 5 mniejszych sołectw, rozciąga się wzdłuż biegu Słopiczanki. Słopnice założone zostały w 1. poł. XIV w. przez króla Władysława Łokietka, który miał tu osadzić 16 jeńców tatarskich. Przez długie wieki na dwóch brzegach rzeki rozciągały się odrębne

Kościół w Słopicach, fot. K. Bańkowski

Wnętrze słopiczkiej świątyni, fot. K. Bańkowski

miejscowości, należące do różnych właścicieli: tereny po wschodniej stronie Słopiczanki należały do różnych rodów szlacheckich, zaś te na zachodnim brzegu były posiadłością królewską (stąd pochodzi wciąż jeszcze funkcjonująca nazwa Słopiczanki Królewskiej).

W centrum wsi, tuż powyżej mostu, którym szosa z Tymbarku przekracza Słopiczankę, stoi drewniany **KOŚCIÓŁ ŚW. ANDRZEJA**. Świątynię wzniesiono w latach 1774–76 w miejscu starszej, być może z 2. poł. XIV w. Konstrukcja zrębowa jest typowa dla regionu, a przykrywa ją stroma, kryta blachą

dach, zwieńczony wieżyczką sygnaturki z cebulastym hełmem. Do nawy dobudowano wielobocznie zamknięte prezbiterium oraz kaplicę św. Józefa. Kościół nie ma wieży, natomiast przed wejściem na jego teren stoi murowana, trójarkadowa dzwonnica z czterema dzwonami. We wnętrzu można zobaczyć ołtarze barokowe z 2. poł. XVII–XIX w., a w ołtarzu głównym dostrzeżemy obraz z 1637 r. z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz św.św. Andrzeja i Mikołaja.

Blisko starego kościoła powstała niedawno nowa świątynia, zaś nieco dalej,

Widok na Tatry, fot. K. Toporkiewicz

przy drodze do Zaświerszcza, stoi okazały **POMNIK**, upamiętniający 32 zakładników, rozstrzelanych odwetowo przez niemieckich okupantów w dniu 17 lipca 1944 r. Drugi z pomników w centrum wsi to kamień stojący na skwerze naprzeciwko domu towarowego. Postawiony został już w 1918 r. i ma upamiętniać młodziutkiego żołnierza Legionów Piłsudskiego, zabitego tu przez Rosjan w grudniu 1914 r. podczas walk o Limanową. Jeszcze jeden pomnik znajduje się w Słopnicach Górnych – upamiętnia działaczy ruchu oporu (m.in. Stanisława Kurnytę) zabitych w 1942 r. przez agentów gestapo.

W pobliżu Urzędu Gminy oraz kościoła działa w Szkole Podstawowej nr 1 **IZBA REGIONALNA**, prowadzona przez panią Marię Król. Zgromadzono tu eksponaty związane z miejscową kulturą ludową. Są tu tradycyjne świątki, przedmioty codziennego użytku oraz sprzęty gospodarskie, związane z rolnictwem oraz prostymi rzemiosłami, a nawet trochę strojów ludowych. Zwiedzanie po uzgodnieniu w pn.–pt. 9.30–17.30 (tel.: +48 18 3326005).

Po drugiej stronie rzeki, zatem już w części wsi, która stanowiła dawniej własność szlachecką, dostrzec można duży zadrzewiony teren. To **PARK** z licznymi starymi

drzewami – m.in. 4 pomnikowymi dębami – otaczający klasycystyczny, murowany **DWOREK** z początków XIX w. Odrestaurowana budowla jest dziś własnością prywatną.

GMINNE SZLAKI ROWEROWE, SPACEROWE I EDUKACYJNE

W pięknej krajobrazowo okolicy przysiółka Zaświercze, rozciągającego się w dolinie potoku Czarna Rzeka między masywem Łopienia a mniejszą górą, zwaną Świerczkiem (730 m n.p.m.), można udać się na spacer **ŚCIEŻKĄ EDUKACYJNĄ „ZAŚWIERCZE”**. Kolejne jej przystanki z tablicami informacyjnymi poświęcone są przyrodzieżywionej i nieożywionej regionu, m.in. wielu zjawiskom erozyjnym, ale też miejscowej kulturze ludowej oraz lokalnemu, tradycyjnemu rzemiosłu. Na trasie znajduje się m.in. stara, wciąż czynna kuźnia oraz piękna, murowana kapliczka.

Przez teren gminy przebiegają także **szlaki rowerowe**. Dzięki nim można zdobyć najwyższą górę Beskidu Wyspowego, Mogielicę (1171 m n.p.m.), co jednak wymaga doskonałej kondycji, wprawy w jeździe po stromych, kamienistych i często błotnistych drogach oraz dobrego roweru górskiego. Jeden ze szlaków biegnie ze Słopnic wysoko pod szczyt Cichonia, który jednak na ostatnim odcinku trawersuje do

Przełęczy Słopnickiej, następnie grzbietem aż na Mogielicę i w dół, na Przełęcz Edwarda Rydza-Śmigłego. Można następnie pokonać podjazd na Łopień, by przez Łopień Środkowy i Wschodni zjechać do Zaświercza. Przez Przełęcz Edwarda Rydza-Śmigłego prowadzi także żółty szlak rowerowy z Jurkowa do Słopnic i dalej do Limanowej.

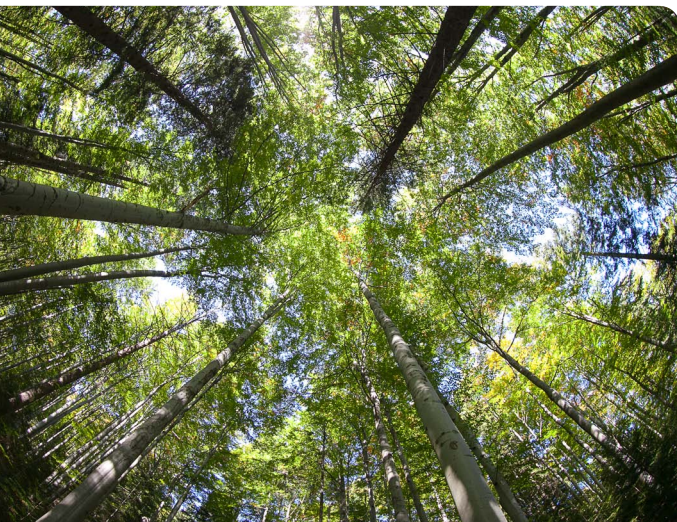
PROPOZYCJE WYCIECZEK I SPACERÓW

1. Przełęcz Rydza-Śmigłego – Łopień – Zaświercze – Kocury – Mogielica – Przełęcz Rydza-Śmigłego

Długa wycieczka, dzięki której zdobyć można nie tylko Łopień, ale i Mogielicę. Trasę można łatwo podzielić na dwie, zdecydowanie krótsze

Mogielica, fot. K. Toporkiewicz

W łopińskich lasach..., fot. K. Toporkiewicz

Przełęcz Edwarda Rydza-Śmigłego, fot. K. Bzowski

wycieczki. Długość: 18 km, przewyższenie: 900 m, czas przejścia: 6–6,30 godz.

Wędrówkę zaczynamy na Przełęczy Edwarda Rydza-Śmigłego, skąd na wznoszący się bezpośrednio nad przełęczą **ŁOPIEŃ** (951 m n.p.m.) prowadzi zielony szlak. Na szczycie można odpocząć na **Hali Jaworze**. Z Łopienia schodzimy dalej zielonym szlakiem, ale na przełęczy, skąd skręca on w dół ku Dobrej, idziemy drogą grzbietową za mało wyraźnymi znakami niebieskiego szlaku rowerowego. Prowadzi on obok Łopienia Środkowego, następnie przez **ŁOPIEŃ WSCHODNI** (805 m n.p.m.) i schodzi lasem w kierunku Zaświercza. Na skraju lasu spotykamy żółty szlak, którym skręcamy pod kątem w prawo, znów w las, i schodzimy na szosę ze Słopnic do Jurkowa. Idziemy asfaltem do góry ok. 2 km do przysiółka Kocury.

Stąd wraz z żółtym szlakiem opuszczamy szosę i idziemy doliną Czarnej Rzeki w kierunku **MOGIELICY** i wspinamy się na jej boczne ramię. Blisko szczytu dochodzi od lewej zielony szlak. Na wierzchołku (1171 m n.p.m.) stoi krzyż papieski i wieża widokowa. Zejście ze szczytu wiedzie na północ, zielonym szlakiem m.in. obok skałki zwanej **ZBÓJECKIM STOLEM** i przez widokową polanę Wyżnikówka aż do Przełęczy Edwarda Rydza Śmigłego.

2. Słopnice – niebieskim szlakiem rowerowym pod Cichoń

– Przełęcz Słopnicka

– Zapowiednia – Mogielica

– Kocury – Podgórze – Słopnice

Długa trasa okrężna, polecana zwłaszcza rowerzystom, choć dobra także dla dobrych piechurów. Długość: 24 km, przewyższenie: 900 m, czas przejścia: 8–9 godz.

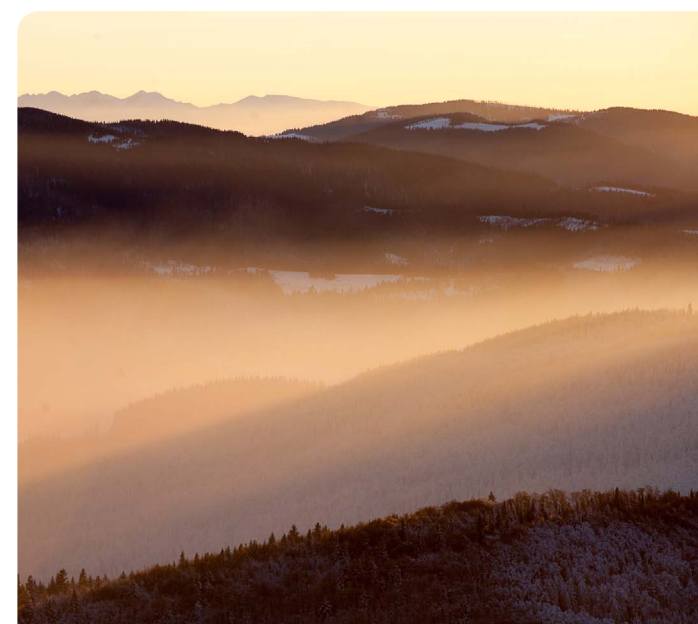
Ze Słopnic wyruszamy niebieskim szlakiem rowerowym od skrzyżowania dróg na Przełęcz Słopnicką i do Podmogielicy. Kilkaset metrów dalej przechodzimy przez Słopniczankę i podchodzimy łagodnie drogą pośród pól na grzbiet między doliną Słopniczanki a Starą Wsią. Na skrzyżowaniu dróg w osiedlu Marszałkowska wybieramy drogę w prawo, w kierunku bliskiego Cichonia. W lesie podchodzimy najpierw łagodnie, pod koniec stromo. Potem zakosem trawersujemy północne stoki Cichonia aż do grzbietu na wschód od Przełęczy Słopnickiej, którą wkrótce osiągnąmy wraz z napotkanym szlakiem zielonym. Podążamy cały czas grzbietem – najpierw asfaltem do osiedla Bukowina, potem leśną drogą coraz wyżej w kierunku **MOGIELICY**, zwieńczonej **WIEŻĄ WIDOKOWĄ** (1171 m n.p.m.).

Zejście może prowadzić z powrotem w kierunku **PRZEŁĘCZY SŁOPNICKIEJ**, a następnie żółtym szlakiem na północ. To rzadko uczęszczana trasa, która dociera w końcu do drogi z Jurkowa do Słopnic w przysiółku Kocury. Aby wrócić do Słopnic,

można tuż po wyjściu na szosę skręcić znów w boczną drogę (bez szlaku) w prawo, na grzbiet, którym przechodzimy do podnóży zalesionego Świerczka, a potem schodzimy przez osiedla Podgórze i Zagrody przez rozległe pola prosto do Słopnic.

GMINA TYMBARK

Nazwę gminy zna niemal każdy, a to sprawą znanego przedsiębiorstwa produkującego soki owocowe – lecz to nie fabryka soków decyduje o atrakcyjności turystycznej Tymbarku, a położenie w Beskidzie Wyspowym. Nieduży obszar

Widok z Mogielicy, fot. K. Toporkiewicz

gminy obejmuje fragment doliny Łososiny z uchodzącą do tej rzeki Słopniczanką, spływająca ze Słopnic i łącząca się z Łososiną tuż obok miejscowości Tymbark, u stóp stromych zboczy szczytów Paproci i Żęzowa. Jednak to nie te dwie góry dominują w tutejszym krajobrazie, lecz potężny, zalesiony wał Łopienia, wyrastającego na południowy zachód od Tymbarku.

Tymbark

Duża wieś gminna licząca niemal 3 tys. mieszkańców rozciąga się na znacznej przestrzeni po dwóch stronach Łososiny. Centrum miejscowości z niewielkim

RYNKIEM znajduje się na cyplu między Łososiną i Słopniczanką. Małomiasteczkowy charakter zabudowy to nie przypadek – Tymbark w 1353 r. uzyskał prawa miejskie od króla Kazimierza Wielkiego, lecz stracił je niedługo przez wybuchem II wojny światowej. Przy rynku jest jeszcze kilka XIX-wiecznych domów mieszczarskich. Najbardziej okazały gmach przy rynku to **RATUSZ** eklektyczny z szeroką fasadą, zbudowany w 1907 r. i obecnie mieszczący Urząd Gminy. W narożniku rynku widać zabytkowy **KOŚCIÓŁ NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY** z 1824 r. To prosta, późnobarokowa budowla z niewielką wieżą

wkomponowaną w fasadę. Świątynię zbudowano w miejscu starszej, XVI-wiecznej, z której do nowego kościoła przeniesiono gotycko-renesansową chrzcielnicę z 1541 r. oraz o kilka lat starszy dzwon. Obok kościoła dostrzeżemy **POSĄG ŚW. FLORIANA** z 1870 r., przeniesiony przed kilkudziesięciu laty z rynku. Święty, patron strażaków, sportretowany został w stroju rzymskiego żołnierza, polewającego z dzbana płonący budynek.

Poniżej centrum Tymbarku, w dolinie Plebańskiego Potoku, obok drogi schodzącej do mostu na Łososinie, znajduje się **CMENTARZ PARAFIALNY** z pomnikami poległych na frontach II wojny światowej polskich żołnierzy. Przylega do niego **CMENTARZ ŻOŁNIERSKI z I WOJNY ŚWIATOWEJ** (nr 365). Ukończony w 1915 r. wg projektu Gustawa Ludwiga, został odtworzony po osuwisku w 1992 r. Pochowano tu 33 żołnierzy austro-węgierskich, niemieckich i rosyjskich, głównie oficerów (w tym dowódcę oddziału kozaków dońskich), poległych 11 XII 1914 r. w walkach o wzgórze Jabłoniec w Limanowej.

Po drugiej stronie Łososiny, na zboczach Żęzowa, można odnaleźć pozostałości założenia dworskiego z **PARKIEM**. Pośród ponad 100-letnich drzew stoi tzw. stary dwór z XIX w. i oranżeria z 1911 r.

ATRAKcje PRZYRODnicze

Wędrując po okolicach Tymbarku, można odnaleźć kilka ciekawych obiektów przyrodniczych. Znany jest z nich przede

Posąg św. Floriana w Tymbarku, fot. K. Bzowski

wszystkim masyw Łopienia. Choć góra ta nie jest często odwiedzana przez turystów – w większości zalesiona, a istniejące polany zarastają do tego stopnia, iż panoramy górskie są coraz bardziej ograniczone – to jednak na zboczach góry znajduje się cały szereg mniejszych i większych jaskiń szczelinowych, powstałych w spękaniaach twardych piaskowców, budujących

Rynek w Tymbarku, fot. K. Bzowski

W drodze na Łopień..., fot. K. Toporkiewicz

tę i inne „wyspaw” góry w Beskidzie Wyspowym. Największa jest **JASKINIA ZBÓJECKA**. Jej przebadane korytarze mają ponad 400 m długości! W jaskini znajduje się jedno z największych w Polsce schronisk nietoperza podkowca małego. Zupełnie niespodziewaną atrakcją jest wysoko położone torfowisko, zwane **BAGNEM ŁOPIEŃSKIM**. Zajmuje ono wielkie spłaszczenie grzbietu w centralnej części masywu Łopienia, na zachód od wierzchołka Łopienia Środkowego, na wysokości ponad 800 m n.p.m.

GMINNE SZLAKI ROWEROWE, SPACEROWE I EDUKACYJNE

Amatorzy trudnych wypraw na **rowerach** górskich mogą skorzystać z trzech wytyczonych w gminie **szlaków**. Znakowany na czerwono szlak rowerowy (8,5 km długości) prowadzi z centrum Tymbarku do góry do osiedla Podlas na zboczach Łopienia Wschodniego. Następnie trawersuje długo lasami północne stoki tej góry, by w końcu wspiąć się na wierzchołek Łopienia Środkowego (855 m n.p.m.). Za nim można znaleźć znaki niebieskiego szlaku rowerowego, prowadzącego grzbietem masywu i następnie przez Zaświercze do Tymbarku (z Tymbarku na szczyt Łopienia 10 km). Nieco łatwiejsza – bardzo stroma, lecz dość krótka – jest trasa oznakowana

na zielono, prowadząca na szczyt Paproć na wschód od Tymbarku i do kaplicy pod szczytem. Długość trasy to 4,5 km.

PROPOZYCJE WYCIECZEK I SPACERÓW

1. Tymbark – Łopień Środkowy – Łopień – Dobra

Wycieczka prowadząca przez cały masyw Łopienia, co prawda nie oferująca licznych widoków,

za to obfitująca w inne atrakcje przyrodnicze. Długość: 12,5 km, przewyższenie: 550 m, czas przejścia: 4–4,30 godz.

Wyruszamy z rynku w Tymbarku za znakami niebieskiego oraz czerwonego szlaku rowerowego. Przecinamy szosę z Mszany Dolnej do Limanowej, omijając Tymbark od południa i podchodzimy ku lasom Łopienia. Podążamy teraz wzdłuż czerwonego szlaku rowerowego obok zabudowań osiedla Podlas, a potem podchodzimy stromo lasem pod Łopień Wschodni. Nie osiągamy szczytu, bowiem szlak prowadzi długimi, miejscami dosyć stromymi, trawersami północnych zboczy masywu. W końcu jednak wychodzimy na szczyt **ŁOPIENIA ŚRODKOWEGO**

(855 m n.p.m.), a za nim skręcamy w prawo grzbietową drogą (niebieski szlak rowerowy). W pobliżu, na prawo od drogi, rozciąga się torfowisko, zwane **BAGNEM ŁOPIEŃSKIM**. Zaraz potem wychodzimy na przełęcz między Łopieniem Wschodnim a głównym wierzchołkiem. Rozciąga się tu **POLANA MYCONIÓWKA**. Tu spotykamy zielony szlak z Dobrej (którym będziemy schodzić) – za jego znakami na razie zmierzamy do góry, na **HALĘ JAWORZE** oraz szczyt **ŁOPIENIA** (951 m n.p.m.). W pobliżu wierzchołka jest punkt widokowy z krzyżem i niewielką grzędą skalną. Potem wracamy na polanę Myconiówka i schodzimy stromo przez las w kierunku Dobrej, gdzie kończymy wycieczkę.

Bagno łopieńskie, fot. K. Bzowski

Szlak turystyczny na Paproci, fot. K. Toporkiewicz

2. Tymbark – Pasierbiecka Góra – Pasierbiec – Paproć – Tymbark

Krajoznawcza wycieczka wiodąca głównie asfaltowymi drogami, za to przez bardzo malownicze okolice. Długość: 18 km, przewyższenie: 650 m, czas przejścia: 5,30–6 godz.

Wyruszamy od mostu na Łososinie w Tymbarku, zmierzając do nieczynnej stacji kolejowej w północnej części wsi. Tu zaczyna się niebieski szlak, którym udajemy się szosą w stronę Łososiny Górnej. Zaraz przed mostami (drogowym i kolejowym) na Łososinie odbijamy w lewo do góry. Niewielka droga trawersuje zbocza Zęzowa ponad przewężeniem doliny Łososiny. Następnie podchodzimy kawałek szosą w kierunku Rupniowa, ale już po chwili szlak skręca w mniejszą drogę, stopniowo pośród rozproszonych zabudowy

podchodzącą ku Pasierbieckiej Górze. Wreszcie wysoko w górze opuszczamy asfalt, jeszcze chwilę idziemy pośród pól i wchodzimy do lasu. Po niedługim podejściu wydostajemy się na polany pod szczytem **PASIERBIECKIEJ GÓRY** (764 m n.p.m.). Zaraz dochodzimy do asfaltowej drogi – biegnie nią w dół żółty szlak do Łososiny Górnej. Schodząc tędy, mijamy **SANKTUARIUM W PASIERBCU**, a kilometr dalej odbijamy w prawo niebieskim szlakiem. Klucząc drózkami i ścieżkami, schodzimy do doliny Łososiny i kładki przez rzekę, a zaraz potem przez osadę Koszary wspinamy się na Paproć. Na grzbiecie obok kaplicy spotykamy szlak zielony – zaprowadzi nas on w prawo prosto do Tymbarku przez szczyt **PAPROCI** (645 m n.p.m.) i stromym zejściem przez las do mostku nad Słopniczanką.

3 WYKAZ SZLAKÓW PIESZYCH NA TERENIE POWIATU

Teren powiatu limanowskiego, obejmujący atrakcyjne masywy górskie Beskidu Wyspowego i Gorców, przecinają od wielu lat setki kilometrów szlaków pieszych znakowanych przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK). Są one zaznaczone na wszystkich popularnych mapach turystycznych i najczęściej doskonale utrzymane oraz dobrze oznakowane w terenie.

SZLAKI CZERWONE

Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnkowskiego: podejście od strony Przełęczy Knurowskiej – Kiczora (1282 m n.p.m.) – Turbacz (1310 m n.p.m.) – Stare Wierchy – Bardo (948 m n.p.m.), zejście w kierunku Rabki-Zdrój

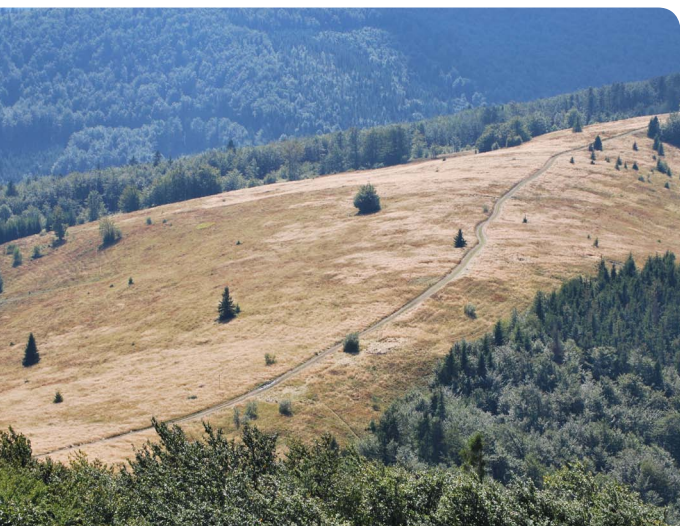
Polana na Starych Wierchach, fot. F. Heryan

Szlaki czerwone	73
Szlaki niebieskie	74
Szlaki zielone	75
Szlaki żółte	76
Szlaki czarne	76
Szlaki papieskie	76
Małopolski Szlak Owocowy	77
Małopolski Szlak Architektury Drewnianej	78

Sławny szlak wiodący od Bieszczadów aż po Beskid Śląski na terenie powiatu prowadzi gorczańskimi grzbiecami pośród malowniczych polan i przez najwyższy szczyt Gorców, Turbacz. Po drodze dwa schroniska PTTK: pod Turbaczem i na Starych Wierchach.

SZLAKI NIEBIESKIE

Skrzętle-Rojówka – Babia Góra (728 m n.p.m.) – Jaworz (921 m n.p.m.) – Sałasz (909 m n.p.m.) – Limanowa – Golców (752 m n.p.m.) – Przełęcz pod Ostrą – Modyń (1028 m n.p.m.) – Zbludza – Kamienica – Działek, zejście do Ochotnicy Dolnej

Polana w drodze na szczyt Mogielicy, fot. K. Wawrzyniak

Fragment długodystansowego szlaku z Tarnowa w Beskid Sądecki na terenie powiatu wiedzie m.in. grzbieciem Pasma Łososińskiego, a następnie pozwala przez góry dostać się z Limanowej do Kamienicy i dalej w Gorce.

Kamionna (802 m n.p.m.) – Tymbark
Odcinek szlaku z Bochni w Beskid Wyspowy wiedzie przez masyw Kamionnej z kilkoma punktami widokowymi oraz stacją narciarską w Laskowej, a następnie asfaltowymi drózkami do Tymbarku.

Szczawa – Bukówka – Mogielica (1171 m n.p.m.) – Jurków – Ćwilin (1072 m n.p.m.) – przełęcz Gruszowiec (660 m n.p.m.) – Śnieżnica (1006 m n.p.m.) – Kasina Wielka

– Dzielec (649 m n.p.m.) – przełęcz Wielkie Drogi (562 m n.p.m.) – Ciecień (829 m n.p.m.) – zejście w kierunku Poznachowic Górnych

Bardzo urozmaicony szlak poprowadzony przez wierzchołki najbardziej znanych szczytów Beskidu Wyspowego, m.in. najwyższej w tych górach Mogielicy. Liczne wspaniałe panoramy, np. z Polany Stumorgowej i wieży widokowej na Mogielicy oraz Polany Michurowej na Ćwilinie. Dalszy odcinek szlaku prowadzi przez Myślenice aż do Krakowa.

Łopień, fot. K. Bzowski

Gorc (1228 m n.p.m.) – Nowa Polana – Rzeki – dolina Kamienicy – przełęcz Borek (1009 m n.p.m.)
Niedługi szlak rozpoczynający się na widokowym szczycie Gorca jest jednym z popularnych tras zejścia lub wejścia na ten szczyt. Kolejny odcinek to długa i monotonna wędrówka gorczańskim fragmentem doliny Kamienicy.

SZLAKI ZIELONE

Łososina Górna – Dzielec (628 m n.p.m.) – Przełęcz pod Sałaszem Zachodnim (676 m n.p.m.)
Szlak łącznikowy stanowiący kontynuację niebieskiego szlaku grzbieciem Pasma Łososińskiego w jego zachodniej części.

Pisarzowa – Sałasz (902 m n.p.m.)
Krótki szlak umożliwiający dojście od przystanku autobusowego w Pisarzowej na grzbiet Pasma Łososińskiego wprost na szczyt Sałasza.

Dobra – Łopień (951 m n.p.m.) – Przełęcz E. Rydza-Śmigłego (700 m n.p.m.) – Mogielica (1171 m n.p.m.) – Przełęcz Słopnicka (766 m n.p.m.) – Cichoń (928 m n.p.m.) – Przełęcz pod Ostrą – Ostra (925 m n.p.m.) – Łukowica – Pępówka (777 m n.p.m.) – Łyżka (807 m n.p.m.) – Limanowa – Paproć (645 m n.p.m.) – Tymbark – Kostrza (725 m n.p.m.) – Jodłownik – Szczyrzyc – Ciecień (829 m n.p.m.), zejście w kierunku Wiśniowej

Długi szlak prowadzący na początku ku najwyższemu szczytowi Beskidu Wyspowego, tj. Mogielicy, a następnie przez liczne niższe i mniej znane szczyty, a także przez centrum Limanowej. Na dalszym odcinku przechodzi m.in. obok opactwa cystersów w Szczyrzycu.

Półrzeczki – polana Wały pod Krzystonowem – Szczawa-Biała

Szlak dojściowy do bazy namiotowej SKPB Katowice na polanie Wały z przystanków autobusowych w Półrzeczkach oraz w dolinie Kamienicy.

Gorc (1228 m n.p.m.) – Jaworzyna Kamieniecka (1288 m n.p.m.) – Kiczora (1282 m n.p.m.)

Niedługi szlak łącznikowy wiodący pięknym gorczańskim grzbieciem znanym z widokowych polan od Gorca aż po Kiczorę, skąd blisko już na Turbacz.

SZLAKI ŻÓLTE

Męcina – Skrzętle-Rojówka

Krótki szlak łącznikowy, pozwala podejść na wschodni kraniec Pasma Łososińskiego od jego południowych podnóży.

Kamionna (802 m n.p.m.) – Pasierbiec – Łososina Górna

Odcinek szlaku pokonującego masyw Kamionnej z północy (z Żegociny) na południe, m.in. obok znanego sanktuarium maryjnego w Pasierbcu.

Tymbark – Zaświercze – Mogielica (1171 m n.p.m.) – Krzystonów (1012 m n.p.m.) – Jasień (1052 m n.p.m.) – przełęcz Przysłop (750 m n.p.m.)

Początkowy odcinek szlaku aż na szczyt Mogielicy jest rzadko uczęszczany i mało ciekawy, jednak następnie prowadzi przez piękne szczyty Beskidu Wyspowego w kierunku przełęczy Przysłop, skąd wiedzie dalej przez Gorce do Nowego Targu.

SZLAKI CZARNE

Przyszowa – Łyżka (807 m n.p.m.)

Krótki szlak na mało znany szczyt Łyżki we wschodniej części Beskidu Wyspowego.

Stróża – Szczyrzyc – Diabelski Kamień – przełęcz pod Cubłą Górą

Szlak prowadzi przez niewysokie wzgórza na północnych obrzeżach Beskidu Wyspowego, m.in. obok opactwa cystersów w Szczyrzycu i do malowniczej, sławnej skały zwanej Diabelskim Kamieniem, a następnie na grzbiet pasma Ciecienia.

SZLAKI PAPIESKIE

Szczyty górskie Beskidu Wyspowego oraz Gorców, a także sielankowe doliny i urokliwe górskie wsie były ulubionym terenem górskich wycieczek i turystycznych wypraw Karola Wojtyły, późniejszego papieża Jana Pawła II. W wielu miejscowościach

regionu osoba papieża Polaka została upamiętniona nie tylko pomnikami, tablicami pamiątkowymi, szkołami i instytucjami nazwanymi jego imieniem, lecz także szlakami turystycznymi, które kiedyś przemierzał.

Na terenie powiatu limanowskiego wytyczono Szlak Papieski w Beskidzie Wyspowym, upamiętniający dwudniową wycieczkę Karola Wojtyły z VI 1953 r. z grupą młodzieży. Szlak złożony jest z dwóch części. Szlak Papieski Rabczańsko-Mszański oraz Limanowski Szlak Papieski od Mogielicy przez Cichoń, Ostrą, Łukowicę i Jabłoniec do Limanowej.

Z kolei Gorczański Szlak Papieski, poprowadzony od podhalańskiego Ludźmierza, na terenie powiatu prowadzi z Turbacza na Przełęcz Borek, dalej Doliną Kamienicy obok szałasów zwanego „Papieżówką” do przełęczy Przysłop.

Wzdłuż szlaków pieszych powiatu limanowskiego prowadzą także znaki Małopolskiego Szlaku Papieskiego. To trasa upamiętniająca osobę Jana Pawła II, wiodąca do miejsc związanych z jego osobą i działalnością, jednak nie tylko drogami i szlakami, które sam pokonał. Trasa główna szlaku, wiodąca z Krakowa m.in. przez Kalwarię Zebrzydowską, Wadowice, Ludźmierz aż do Starego Sącza, na terenie powiatu limanowskiego prowadzi z Turbacza na Przełęcz Borek i do Doliny Kamienicy

Oznakowanie szlaku papieskiego, fot. K. Bzowski

(szałas „Papieżówka”), dalej z przełęczy Przysłop na Nową Polanę i na Gorc. Ponadto na terenie Beskidu Wyspowego odnajdziemy odgałęzienia szlaku, zwane Ścieżkami Szlaku Papieskiego.

MAŁOPOLSKI SZLAK OWOCOWY

Dla amatorów świeżych owoców, a także naturalnych, tradycyjnych przetworów owocowych powstał specjalny szlak łączący gospodarstwa sadownicze, w których można dokonać degustacji i oczywiście kupić owoce lub ich przetwory. Choć przebieg szlaku nie jest oznaczony w terenie, to jednak oznakowano specjalnie włączone do szlaku obiekty, których jest około 300 w całym województwie! Spośród nich 7 znajdziemy na terenie gminy Dobra.

MAŁOPOLSKI SZLAK ARCHITEKTURY DREWNIANEJ

Prostota, ale i malowniczość budowli drewnianych – coraz rzadziej oglądanych w naszym krajobrazie – potrafią zauroczyć niemal każdego. Żywiczny zapach drewna, kameralna forma świątyń, dworów i starych domostw, często stojących w miejscach wyjątkowo malowniczych, ocienionych starymi drzewami

– tak wygląda większość z 251 obiektów, które znalazły się na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej. Na ziemi limanowskiej znajdziemy 10 zabytków drewnianych, które włączone zostały do szlaku – choć oczywiście nie są to wszystkie zabytkowe budowle z drewna, a jedynie te najbardziej interesujące. Są wśród nich przede wszystkim kościoły, ale także dwór w Świdniku, niezwykle cenny, stanowiący rzadki w skali całej Polski przykład drewnianego domostwa szlacheckiego XVIII w..

Na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej..., fot. K. Bańkowski

4

KALENDARZ IMPREZ I INFORMACJE PRAKTYCZNE

Kalendarz i charakterystyka najważniejszych imprez plenerowych na terenie Powiatu limanowskiego

Powiat limanowski przyciąga gości nie tylko górskim klimatem, możliwością uprawiania aktywnego wypoczynku czy też zwiedzania zabytków, lecz również organizowanymi tu licznymi imprezami kulturalnymi i innymi ciekawymi wydarzeniami. Warto wybrać się na jeden z wielu przeglądów i konkursów zespołów regionalnych, by poznać dawną kulturę ludową Zagórzan, nie można też opuścić imprez promujących miejscowe specjały kulinarne i wyroby rzemiosł wiejskich. Warto również wspólnie poznawać ścieżki i szlaki turystyczne Beskidu Wyspowego w ramach wielu imprez, zlotów i „złazów” turystycznych programu „Odkryj Beskid Wyspowy”. Coś dla siebie znajdą także amatorzy zawodów sportowych – najlepiej jako startujący w nich zawodnicy!

Bieg Narciarski Wokół Mogielicy, luty, Słopnice – piknik zimowy, którego zasadniczą częścią jest masowy bieg narciarski na trasie biegowej wokół góry Mogielicy.

Konkurs Palm Wielkanocnych w Niedzielę Palmową, bierze w nim udział wiele parafii na terenie całego powiatu, m.in. odbywa się w Dobrej – związany z uroczystościami Niedzieli Palmowej, tj. ostatniej niedzieli przed świętami Wielkiej Nocy.

Międzynarodowy Ekstremalny Maraton Pieszy „Kierat”, maj – nadzwyczaj trudne zawody dla zaprawionych piechurów i doświadczonych biegaczy: 100 km nieprzerwanego marszu po górach w powiecie

Kalendarz i charakterystyka najważniejszych imprez plenerowych na terenie Powiatu limanowskiego	81
Niezbędnik turysty – baza noclegowa	84
Opis bazy narciarskiej i tras turystyki narciarskiej	91

Konkurs Palm Wielkanocnych, fot. K. Toporkiewicz

Maraton Pieszy „Kierat”, fot. K. Toporkiewicz

limanowskim, do pokonania ok. 3500 prze-
wyższenia w ciągu 30 godzin!

**Otwarcie Letniego Sezonu Turystycz-
nego na Ziemi Limanowskiej na górze
Paproć, koniec czerwca** – zlot dla tury-
stów i mieszkańców powiatu, którego naj-
ważniejszym elementem jest uroczysta
msza św. w intencji turystów przed kaplicą
i krzyżem pod szczytem góry Paproć; po-
nadto organizowane są zawody sportowe,
występy regionalnych grup folklorystycz-
nych, degustacje lokalnych specjałów
i tradycyjnych produktów regionalnych.

Odkryj Beskid Wyspowy – złoży na szczy-
tach Beskidu Wyspowego: cykl pieszych
wycieczek na najciekawsze szczyty, na
których dla uczestników przygotowano
różne atrakcje, organizowane co kilka dni
w różnych częściach powiatu przez cały
okres letniego sezonu turystycznego.

**Plenerowe Kino Letnie, Dobra, lipiec-
sierpień** – cykl nocnych projekcji filmo-
wych wśród pięknych starodrzewi pod-
worskiego parku im. Małachowskich
w Dobrej.

Jarmark Dobrzański, Dobra, poł. lipca
– impreza plenerowa w zabytkowym parku
podworskim im. Małachowskich w Dobrej,
połączona z koncertami, występami miej-
scowych grup artystycznych, zabawami
i konkursami dla całych rodzin oraz wie-
czorną zabawą taneczną.

**Dni Gorczańskie, Kamienica, koniec lip-
ca** – dwudniowe święto gór z koncertami
kapel góralskich, występami regionalnych
zespołów tanecznych, zabawami i kon-
kursami dla dzieci, nocnymi zabawami
tanecznymi, a także towarzyskimi meczami
piłki nożnej.

**Odpust Partyzancki w Szczawie, poł.
sierpnia** – uroczystości patriotyczne po-
święcone pamięci działalności i walk 1. Puł-
ku Strzelców Podhalańskich Armii Krajowej;
obejmują uroczystą mszę św. w intencji
Ojczyzny, apel poległych, a także impre-
zy towarzyszące, takie jak koncerty pieśni

patriotycznych oraz zawody sportowe: Mię-
dzynarodowy Bieg Górski szlakami 1. Pułku.

**Jarmark Cysterski i Święto Owocobrania,
Targi Tradycyjnej Regionalnej Żywno-
ści, Szczyrzyc, 2. poł. sierpnia** – corocz-
na impreza na błoniach obok klasztoru
cystersów w Szczyrzycu, promująca tra-
dycyjne wyroby i regionalne potrawy: de-
gustacje potraw, kiermasz tradycyjnych
wyrobów i rzemiosła z licznymi dodat-
kowymi atrakcjami; występy zespołów
regionalnych, pokaz sztucznych ogni itp.

**Dożynki, w większości gmin powiatu pod
koniec sierpnia** – tradycyjne, uroczyste
podziękowanie za zakończenie żniw, po-
łączone z festynami, zabawami na wol-
nym powietrzu.

**Powiatowy Przegląd Dorobku Kultu-
ralnego i Kulinarne Kół Gospodyń
Wiejskich, 1. poł. września** – odbywa
się co roku w innej miejscowości powia-
tu; prezentujące się na nim ze swymi osią-
gnięciami Koła Gospodyń Wiejskich są
nagradzane za działalność na rzecz kul-
tywowania tradycji lokanych.

**Powiatowe Święto Owocobrania, Łuko-
wica, koniec września** – kiermasz i degu-
stacja owoców od miejscowych sadow-
ników, a także przetworów owocowych
przygotowywanych przez Koła Gospo-
dyń Wiejskich; prezentacje gospodarstw
agroturystycznych; dodatkową atrakcją
są występy zespołów ludowych.

Dożynki, fot. K. Toporkiewicz

11 listopada, Święto Niepodległości
w wielu gminach, również na Przełęczy
E. Rydza-Śmigłego – uroczystości patrio-
tyczne związane z narodowym Świętem
Niepodległości.

Informacja turystyczna

Powiatowe Centrum Informacji Turystycznej oraz
Punkt Informacji Turystycznej MSiT, Limanowa,
Rynek 25, tel. : +48 18 3375800, e-mail: it.limanowa@
msit.malopolska.pl, www.powiat.limanowa.pl, otwarte:
pn.–pt. 9.00–17.00, w VII–X i w okresie ferii zimowych
dodatkowo sb. i nd. 11.00–17.00.

Niezbędnik turysty – baza noclegowa

GMINA DOBRA

Hotele, pensjonaty, zajazdy

Karczma Baranówka,

Jurków 233,
tel.: +48 18 3332409,
e-mail: info@baranowka.pl,
www.baranowka.pl.

Zajazd Mogielica,

Jurków 169,
tel.: +48 18 3332179,
e-mail: zajazd.mogielica@wp.pl,
www.zajazdmogielica.pl.

Apartamenty Nad rzeką,

Dobra 106a,
tel.: +48 18 3330057,
e-mail: apartamenty@nadrzeka.com.pl,
www.nadrzeka.com.pl.

Zajazd,

Joniec Małgorzata,
Dobra 397,
tel.: +48 604608409.

Zajazd w Dobrej,

Zygmunt Ryś,
Dobra 752,
tel.: +48 18 3330666,
e-mail: info@zajazdwdobrej.pl,
www.zajazdwdobrej.pl.

Agroturystyka

Agroturystyka u Gosi,

Zawada Małgorzata,
Chyszówki 106,

tel.: +48 18 3332142,
e-mail: agroturgonia@interia.pl.

Dobra Chata,

Dobra 635,
tel.: +48 18 3330117,
e-mail: dobrachata.dobra@gmail.com,
www.dobrachata.eu.

Janasówka Baza Noclegowa,

Chyszówki 152,
tel.: +48 18 3332116,
e-mail: radek1985@autograf.pl.

Przystań,

Kaim Anna,
Chyszówki 20,
tel.: +48 18 3332225,
e-mail: ekoagroturystyka_anna@op.pl.

Kaleta Anna,

Jurków 12,
tel.: +48 18 3332195.

Kulig Danuta,

Chyszówki 40,
tel.: +48 18 3332177.

Niedośpiął Lucyna,

Jurków 150,
tel.: +48 18 3332067.

Pod Ćwilinem u Basi,

Barbara Stokłosa,

Gruszowiec 48,
tel.: +48 886752711,
e-mail: podcwilinem.ubasi@op.pl,
www.podcwilinem.republika.pl.

Pod Groniem,

Gospodarstwo Agroturystyczne
oraz Ośrodek Jazdy Konnej Deresza,
Chyszówki 155,
tel.: +48 18 3332244,
e-mail: info@podgroniem.pl,
www.podgroniem.pl.

Pod Lipą,

Chyszówki 149,
tel.: +48 18 3332242,
e-mail: amarkiewicz_podlipa@o2.pl,
www.podlipa.ovh.org.

Pod Łopieniem,

Chyszówki 90,
tel.: +48 18 3332135,
www.pod-lopieniem.cola.pl.

Rokoszówka,

Teresa i Waclaw Drożdż,
Stróża 15,
tel.: +48 504409532,
e-mail: waclaw.drozd@op.pl,
www.rokoszowka.pl.

Smaga Maria,

Dobra 628,
tel.: +48 18 3330332.

Szyrzeń Mirosław,

Jurków 113,
tel.: +48 18 3332188.

Zawada Józefa,

Chyszówki 103,
tel.: +48 18 3332210.

Kwatery prywatne

Jakubosz Zbigniew,

Wilczyce 110,
tel.: +48 18 3332418.

Jordan Zofia i Jan,

Dobra 559,
tel.: +48 18 3330597.

Pałka Zofia,

Jurków 10,
tel.: +48 18 3332293.

Villa Hochołówka,

Zbigniew Hochół,
Dobra 22,
tel.: 502199575.

Willa Miłkówka,

Agata Pagoda-Mazzuoli,
Dobra 442,
tel.: +48 18 3330124,
e-mail: agatapm@poczta.fm.

Schroniska

Baza namiotowa Polana Wały SKPB w Katowicach (VII–VIII), Polana Wały pod Krzystonowem, przy zielonym szla- ku z Pórzeczek do Białego,

tel.: +48 608520054,
e-mail: waly@skpb.org,
www.skpb.org/bases/waly.

Szkolne Schronisko Młodzieżowe (VII–VIII) w Internacie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego,

Dobra 364,
tel.: +48 18 3330029.

GMINA JODŁOWNIK

Hotele, pensjonaty, zajazdy

Pensjonat Kostrza,

Jodłownik 236,
tel.: +48 18 3340335 wew. 40,
e-mail: biuro@kostrza.com.pl,
kostrza.com.pl.

Agroturystyka

Apollo,

Ryszard Hans,
Pogorzany 153,
tel.: +48 18 3320038.

Koziarnia,

Jadwiga Lorek, Jakub i Monika Lorek,
Pogorzany Smykań 221,
tel.: +48 18 3320350, 660424697,
e-mail: biuro@ekoagro.pl,
www.ekoagro.pl.

Kwatery prywatne

Rojek Bożena,

Pogorzany 207,
tel.: +48 18 3320377, 888862265.

GMINA KAMIENICA

Hotele, pensjonaty, zajazdy

Dworek Gorce – Ośrodek Szkoleniowo-Turystyczny,

Kamienica Rynek,
tel.: +48 18 3323071,
e-mail: ost@dworek-gorce.com.pl,
www.dworek-gorce.com.pl.

Centrum Szkoleniowo-Wypoczynko- we Gawra,

Józefa Kalicińska,
Szczawa 345,
tel.: +48 18 3324116,
e-mail: kalicinskiandrzej@poczta.onet.pl,
www.szczawa.eu.

Głębieńiec

– zajazd turystyczny i restauracja,

Szczawa 380,
tel.: +48 18 3324140,

e-mail: glebieniec@gmail.com,
www.glebieniec.com.

Pensjonat Gorc,

Szczawa 475,
tel.: +48 18 3324071,
e-mail: pensjonat-gorc@anronet.pl,
www.pensjonat-gorc.anronet.pl.

Karczma Młyn,

Kamienica 368,
tel.: +48 18 3323020,
e-mail: biuro@karczmmamlyn.pl,
www.karczmmamlyn.pl.

Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynko- wy Osada,

Kamienica 750,
tel.: +48 18 3323207,
e-mail: latherkaz@interia.pl,
www.osada-kamienica.pl.

Willa Tulipan,

Kamienica 282,
tel.: +48 18 3323345,
e-mail: recepcja@tulipan-kamienica.pl,
www.tulipan-kamienica.pl.

Agroturystyka

Błachut Maria,

Zalesie 38,
tel.: +48 18 3346734.

Bulanda Paweł,

Kamienica 560,
tel.: +48 18 3323232.

Czech Marek,

Kamienica 727,
tel.: +48 18 3323330.

Kęska Ryszard,

Zalesie 48,
tel.: +48 18 3324207.

Kowalik Aniela,

Szczawa 274,
tel.: +48 18 3324251.

Kurzeja Józefa,

Zasadne 67,
tel.: +48 18 3346232.

Marcisz Dorota,

Zalesie 217,
tel.: +48 18 3346709.

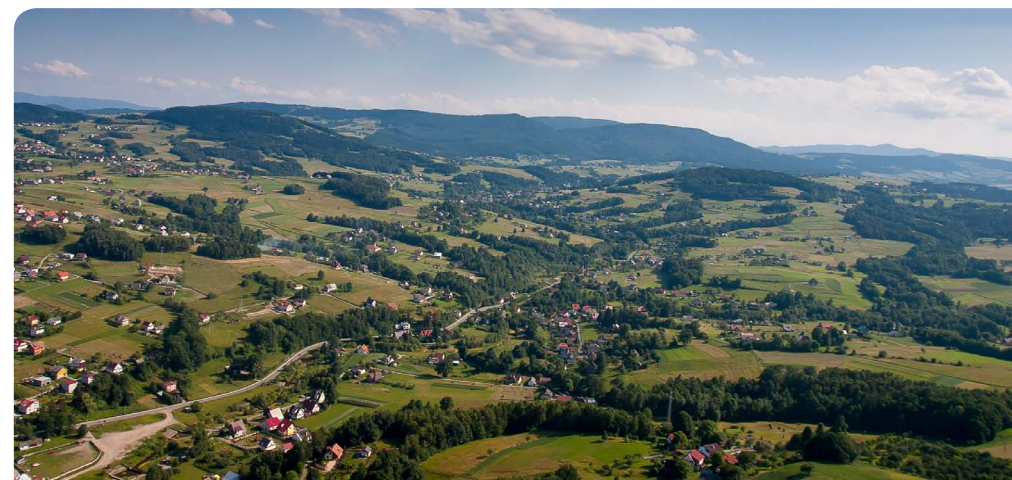
Mazurek Władysław,

Szczawa 402,
tel.: +48 18 3324176.

Kwatery prywatne

W Słonecznej Dolinie,

Magdalena Wijas,
Kamienica 467,
tel.: +48 18 3323094,
e-mail: magdalena.w@onet.eu,
www.wslonecznejdolinie.pl.

Powiat limanowski z lotu ptaka, fot. K. Toporkiewicz

GMINA LIMANOWA

Hotele, pensjonaty, zajazdy

OW Pod Ostrą,

Stara Wieś,
tel.: +48 18 3329330.

Agroturystyka

Bukowiec Marek,

Męcina 335,
tel.: +48 504015167.

Hutek Stefan i Danuta,

Stara Wieś 751,
tel.: +48 18 3329076.

Złoty Dukat,

Kaim Czesław,
Rupniów 157,
tel.: +48 18 3322325.

Kocebówka pod Dziołem,

Koceba Lucjan i Daniela,
Nowe Rybie 69,
tel.: +48 18 3322351,
e-mail: kocebowka@kocebowka.pl,
www.kocebowka.pl.

Michura Tomasz,

Mordarka 532,
tel.: +48 18 3373161.

Nad Stawem,

Anna Śliwa,

Sowliny 301,
tel.: +48 508518795,
e-mail: kontakt@staw.limanowa.pl,
www.staw.limanowa.pl.

Piwowar Kazimiera,

Męcina 236,
tel.: +48 18 3327071.

Pod Sośliną,

Łukasik Janusz,
Męcina 354,
tel.: +48 501620955.

U Krystyny,

Kurczab Krystyna,
Sowliny 64,
tel.: +48 18 3373618,
e-mail: u.krystyny@interia.pl.

Wątroba Rafał,

Młynne 146,
tel.: +48 18 3376228.

Włodarczyk Jolanta i Wojciech,

Męcina 726,
tel.: +48 18 3327242,
mecina.prv.pl.

Wróbel Maria i Stanisław,

Łososina Górna 69,
tel.: +48 18 3376299.

GMINA ŁUKOWICA

Agroturystyka

Ciągło Stanisław,

Stronie 183,
tel.: +48 18 3336069.

Dwa Świerki,

Wanda Augustyn,
Stronie 9,

tel.: +48 18 3336167,
e-mail: kwatera@stronie.com.pl.

Dwór w Świdniku,

Maria i Krzysztof Twardowscy,
tel.: +48 18 3337549, 510131537,
e-mail: informacja@dworswidnik.pl,
www.dworswidnik.pl.

U Haliny,

Gancarczyk Halina,
Świdnik 25,
tel.: +48 18 3335456,
e-mail: halina1234@onet.eu.

Hebda Teresa,

Przyszowa 364,
tel.: +48 18 3336288, 604271246.

Jodelka,

Celina i Stanisław Hebda,
Przyszowa 57,
tel.: +48 18 3336597,
e-mail: jodelka@nrs.pl,
www.jodelka.nrs.pl.

Kuchnia Dorota i Kazimierz,

Przyszowa 360,

tel.: +48 600781336,
e-mail: kaze241@gmail.com.

Leśniak Tomasz,

Stronie 130,
tel.: +48 18 3336030.

Marcisz Józefa,

Przyszowa 486,
tel.: +48 18 3336529, 660702797,
e-mail: jozefamarcisz@wp.pl.

Mrowca Janusz,

Przyszowa 40,
tel.: +48 18 3336052,
e-mail: januszmrowca@gmail.com.

Owiczka,

Maria i Tadeusz Zygałdo,
Owiczka 40,
tel.: +48 18 3335195, 513026449,
e-mail: owiczka@nrs.pl,
www.owiczka.nrs.pl.

Potoniec Stefan,

Jastrzębie 149,
tel.: +48 18 3335250, 669487037.

GMINA SŁOPNICE

Hotele, pensjonaty, zajazdy

Dom Wczasowy U Marka,

Urszula i Marek Waktor,
Słopnice 948,
tel.: +48 18 3326099,
e-mail: umarka@o2.pl,
www.umarka.slopnice.eu.

Agroturystyka

Curzydło Elżbieta,

Słopnice 1201 (Zaświercze-Nowiny),
tel.: +48 18 3326116.

Dom pod Mogielicą,

Stanisław Piaskowy,

Słopnice 1095 (Osiedle Smagi),
tel.: +48 18 3348159,
e-mail: staszek.piaskowy@wp.pl,
www.mogielica.agro.pl.

Florek Adam,
Słopnice 1155 (Osiedle Plebańskie),
tel.: +48 18 3326431.

Kwatery prywatne

Łyżnicki Włodzimierz,
Słopnice 1011 (Osiedle Pierzchały),
tel.: +48 18 4488909.

Przysłop,
Danuta Kaim,
Słopnice 364,
tel.: +48 18 3326035.

GMINA TYMBARK

Agroturystyka

Dudzik Józefa i Władysław,
Podłopień 59,
tel.: +48 18 3325403.

Kordeczka Krystyna,
Podłopień 85,
tel.: +48 18 3325119.

Pazdan Janina,
Tymbark 304,
tel.: +48 18 3325574.

Smoter Maria i Adam,
Tymbark 141,
tel.: +48 18 3325048.

Tęczowa Zagroda,
Władysław Dyduła,
Tymbark 71,
tel.: +48 18 3325372,
+48 668177880,
e-mail: biuro@tz.limanowa.pl,
www.tz.limanowa.pl.

Schroniska

**Szkolne Schronisko
Młodzieżowe w Internacie
Zespołu Szkół im. KEN,**
ul. Dworkowa 348,
Tymbark,
tel.: +48 18 3325282.

Beskid Wyspowy z lotu ptaka, fot. K. Toporkiewicz

OPIS BAZY NARCIARSKIEJ I TRAS TURYSTYKI NARCIARSKIEJ

Liczne górskie szczyty i grzbiety sprawiają, że w powiecie limanowskim panują zimą doskonałe warunki do uprawiania różnorodnych sportów zimowych. Umożliwiają to istniejące stacje narciarskie oraz wytyczone szlaki dla narciarzy-turystów. Warto pamiętać, że to właśnie z terenu powiatu pochodzi Justyna Kowalczyk, mistrzyni narciarstwa biegowego.

STACJE NARCIARSKIE

Limanowa-Ski. To niewielka stacja (Limanowa-Ski, tel.: +48 18 3373434, wypożyczalnia i szkoła narciarska tel.: +48 531395939, e-mail: biuro@lysagora.eu, limanowa-ski.pl lub www.lysagora.eu) leżąca na północnych stokach Łysej Góry

Stacja narciarska w Limanowej-Ski, fot. K. Toporkiewicz

(785 m n.p.m.) w Paśmie Łososińskim, tuż ponad Limanową. Usytuowanie stacji na północnym stoku, w miejscu o specyficznym mikroklimacie, sprawia, że panują tu doskonałe warunki do uprawiania narciarstwa. Pierwszy śnieg pada tu zwykle w listopadzie, a pokrywa śnieżna utrzymuje się nawet do kwietnia. Oczywiście, jeśli brakuje naturalnego śniegu, w stacji włączane są instalacje do sztucznego naśnieżania. Narciarze mają do dyspozycji nowoczesny, 4-os. wyciąg krzeselkowy (dł. 600 m, 168 m przewyższenia), a także dwa krótsze wyciągi orczykowe (po 300 m dł. i 60 m przewyższenia). Najdłuższa trasa zjazdowa ma 1 km dł. i jest to łatwa, niebieska trasa prowadząca przez las z pięknymi widokami na Pasma Łososińskie. Znacznie trudniejsza jest 700-metrowa trasa czerwona wzdłuż kolejki krzeselkowej, posiadająca homologację FIS dla zawodów slalomowych. Łączna długość wszystkich tras to 2300 m. Trasy są przygotowywane przez ratraki oraz oświetlone po zmroku aż do godz. 21.00. Na miejscu jest także punkt GOPR.

Na szczycie, koło górnej stacji wyciągu krzeselkowego jest restauracja z tarasem widokowym, a przy dolnej stacji mniejszy bar oraz wielki parking, wypożyczalnia i serwis sprzętu sportowego, wreszcie szkoła narciarska.

Szczawa. Ponad popularną miejscowością wypoczynkową w dolinie Kamienicy działał od wielu lat długi wyciąg orczykowy. Po modernizacji i rozbudowie

o kolejne wyciągi, działa tu Stacja Narciarska „Polanki” (Szczawa 106, tel.: +48 18 3344002, e-mail: info@polanki.com.pl, www.polanki-ski.com.pl). Wyciągi powstały na wschodnim zboczu Wielkiego Wierchu (1007 m n.p.m.), a specyficzny mikroklimat doliny znany jest z obfitych opadów śniegu. Stacja dysponuje długim wyciągiem orczykowym (750 m dł., 125 m przewyższenia), wyciągiem talerzykowym (300 m długości, 30 m przewyższenia) oraz 75-metrowym, zaczepowym dla początkujących. Wzdłuż dłuższego wyciągu poprowadzona jest ciekawa trasa zjazdowa, wykorzystująca częściowo istniejące tu malownicze polany, częściowo zaś wycięta w lesie. Jej bardzo duża szerokość sprawia, że doskonale nadaje się do jazdy na nartach carvingowych. Można wybrać dwa warianty jazdy – szerokim łukiem, łagodniejszą częścią stoku wiedzie trasa niebieska, równoległe zaś do wyciągu stroma trasa czerwona. Jest jeszcze łatwa, oznaczona kolorem zielonym długa nartostrada, wiodąca przez las. W razie potrzeby wszystkie trasy (oprócz zielonej nartostrady), których łączna długość wynosi 3 km, są sztucznie dośnieżane i regularnie przygotowywane ratrakami. Sztuczne oświetlenie umożliwia jazdę wieczorną. Przy dolnej stacji wyciągów jest parking, wypożyczalnia sprzętu narciarskiego oraz szalaz z gorącymi napojami i przysmakami z rusztu.

Oprócz miejsc opisanych wyżej, na nartach zjazdowych pojeździć można także w kilku innych stacjach narciarskich

leżących na terenie powiatu limanowskiego. Duża stacja znajduje się w Laskowej Górnej na górze Kamionna, długie wyciągi krzeselkowe znajdziemy też w Kasinie Wielkiej na Śnieżnicy oraz w Porębie Wielkiej – Koninkach na Tobołowie. Mniejszy wyciąg orczykowy funkcjonuje w Lubomierzu na Jaworzynce.

NARCIARSTWO BIEGOWE I TURYSTYCZNE

Każdy, kto chciałby pójść w ślady Justyny Kowalczyk, powinien spróbować pokonać niemal 25-kilometrową pętlę **trasy do narciarstwa biegowego wokół Mogielicy**. Trasa oznakowana pomarańczowymi znakami, prowadzi szerokimi drogami stokowymi, okrążającymi cały masyw górski najwyższego szczytu Beskidu Wyspowego. Szlak nie jest oczywiście całkiem płaski, bo przewyższenie na całej trasie to ponad 470 m, podjazdy i zjazdy, poza nielicznymi wyjątkami, są jednak stosunkowo łagodne. Zależnie od panujących warunków śniegowych, trasa bywa otwarta nawet do połowy kwietnia, choć nie jest sztucznie naśnieżana. W sezonie zimowym jest regularnie przygotowywana, z wyznaczonym śladem do stylu klasycznego. Początek znajduje się przy krzyżu partyzanckim na Wyrębisku (można tu dojść od parkingu na końcu drogi z Przełęczy Słopnickiej przez Zapowiednię), a koniec przy ujęciu wody koło osiedla Groń w Słopnicach, na końcu

drogi przez Podmogielicę. Istnieje także możliwość podejścia na trasę ze Szczawy, Pótrzeczek i Chyszówki. Ze strony internetowej gminy Słopnice (www.slopnice.pl) można pobrać ulotkę informacyjną z mapką trasy. Informacje o przygotowaniu trasy: Krzysztof Więcek, tel.: +48 504848156.

Górskie szlaki w powiecie w warunkach zimowych zmieniają się nie do poznania. Piękno Gorców i Beskidu Wyspowego zyskuje wówczas zupełnie nowy wymiar. Nieskazitelna śnieżna biel, okiść na drzewach i często doskonała, słoneczna pogoda z wyśmienitą widocznością rekompensują trudy zimowego marszu. Turystów wędruje tu wówczas o wiele mniej niż latem, więc narciarze są tu najczęściej sami, zdani na własne siły i orientację.

Bieg narciarski wokół Mogielicy, fot. K. Toporkiewicz

To wyzwanie, ale i niesamowite przeżycie dla osób, które pierwszy raz wyruszą w góry zimą!

Górskie trasy Gorców (wszystkie górskie szlaki znakowane Gorczańskiego Parku Narodowego są udostępniane także dla narciarzy), wiodące często długimi, wyrównanymi grzbietami doskonale nadają się zwłaszcza do wędrówek na nartach typu back-country. Są one lekkie, zbliżone wyglądem do nart biegowych, choć nieco szersze. Wiązania nie trzymają na stałe pięt, ale buty są wyższe niż do klasycznych biegówek i usztywniają kostkę, ułatwiając łagodne zjazdy nawet w kopnym śniegu. Na nartach back-country można także wygodnie przemieszczać się szybko po płaskim, krokiem biegowym,

a na podejściu da się na nie założyć foki umożliwiające sprawne podchodzenie nawet pod dość strome górki. Narty tego typu dobrze sprawdzą się nawet na trasie do narciarstwa biegowego na Mogielicy, a także na grzbiecie wiodącym z Przełęczy Słopnickiej ku Mogielicy, czy nawet w Paśmie Łososińskim. W Dobrej działa wypożyczalnia nart back-country (Dobra 635, tel.: +48 694871312, e-mail: dobra635, tel.: +48 694871312, e-mail: dobra635@gmail.com, www.dobrawypożyczalnia.eu).

Większość szlaków górskich w Beskidzie Wyspowym lepiej jednak pokonywać na nartach turystycznych, tzw. ski tourach. Są to narty zjazdowe z wiązaniami umożliwiającymi zablokowanie pięt. Chodzi się na nich i zjeżdża w sztywnych butach, a na podejściach można zakładać foki. Na takich nartach lepiej jednak unikać przemieszczania się wzdłuż długich, wyrównanych grzbietów, bo nie można na nich odbić się, jak na nartach biegowych, można jedynie powoli iść.

Gdy śnieg jest kopny i jest go naprawdę dużo, doskonale sprawdzają się w Beskidzie Wyspowym i Gorcach rakiety śnieżne. Choć do stylu chodzenia na raketach trzeba się przez chwilę przyzwyczajać, w przeciwieństwie do nart nie wymagają one długiej nauki, mogą je więc zabrać ze sobą nawet te osoby, które nigdy wcześniej nie próbowały tego sportu. Na raketach nie da się zjeżdżać, najwyżej ześlizgiwać na krótkich odcinkach, natomiast umożliwiają one sprawne pokonywanie kopnego śniegu bez zapadania się.

Krajobraz zimowy Beskidu Wyspowego, fot. K. Toporkiewicz

INDEKS MIEJSCOWOŚCI

Dobra 29	Przyszowa 56
Góra św. Jana 35	Skrzydlna 30
Jodłownik 35	Słopnice 60
Kamienica 41	Stara Wieś 51
Koszary 48	Szczawa 42
Łukowica 55	Szczyrzyc 36
Męcina 48	Szyk 38
Nowe Rybie 50	Świdnik 57
Pasierbiec 50	Tymbark 66
Pisarzowa 50	Wilkowisko 39

SPIS OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Browar w Szczyrzycu 37	Kościół św. Stanisława Biskupa i św. Barbary w Szyku 38
Cmentarz parafialny w Tymbarku 67	Kościół św.św. Szymona i Judy Tadeusza w Dobrej 29
Cmentarz w Kamienicy 42	Kościół Znalezienia Krzyża Św. w Nowym Rybiu 50
Cmentarz w Łukowicy 56	Kościółek św. Mikołaja w Skrzydlniej 30
Cmentarz żołnierski w Nowej Wsi 52	Krzyż Milenijny w Koszarach 48
Cmentarz żołnierski w Tymbarku 67	Muzeum 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK w Szczawie 43
Dworek w Słopnicy 63	Park podworski w Dobrej 30
Dwory szlacheckie w Przyszowie 56	Park w Kamienicy 42
Dwór Pruszyńskich w Skrzydlniej 31	Park w Słopnicy 62
Dwór w Kamienicy 42	Pijalnia wód mineralnych w Szczawie 43
Dwór w Świdniku 57	Pomnik w Słopnicy 62
Izba Regionalna w Słopnicy 62	Pomnik w Szczawie 43
Klasztor cystersów w Szczyrzycu 36	Posąg św. Floriana w Tymbarku 67
Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa w Szczawie 43	Pozostałość zboru ariańskiego w Świdniku 58
Kościół Narodzenia NMP w Jodłowniku 35	Ratusz w Tymbarku 66
Kościół Narodzenia NMP w Tymbarku 66	Rynek w Tymbarku 66
Kościół św. Andrzeja w Łukowicy 56	Sanktuarium Matki Boskiej Pocieszenia w Pasierbcu 50, 70
Kościół św. Andrzeja w Słopnicy 61	Wioska indiańska w Szczyrzycu 38
Kościół św. Antoniego w Męcinie 48	
Kościół św. Jana Chrzyciela na Górze św. Jana 35	
Kościół św. Jana Ewangelisty w Pisarzowej 51	
Kościół św. Katarzyny w Wilkowisku 39	
Kościół św. Mikołaja w Przyszowie 57	

ATRAKcje PRZYRODNICZE I OBIEKTY NA SZLAKACH

Babia Góra 53	Diabeli Kamień 39, 40
Bagno Łopieńskie 68, 69	Golców 53
Bulandowa Kapliczka 45	Gorc 44
Ciecień 40	Hala Jaworze 33, 64, 69
Czoło Turbacza 46	Hala Turbacz 46
Ćwilin 34, 35	Hale Gorcowskie 44

Jabłoniec 54
Jaskinia Zbójcka 32, 68
Jaworz 53
Jaworzyna Kamieniecka 45
Księża Góra 40
Kutrzyca 34
Łopień 33, 64, 69
Łopień Środkowy 69
Łopień Wschodni 64
Łyżka 57, 59
Mogielica 64, 65
Nowa Polana 44
Ostra 58
Paproć 48, 70
Pasierbiecka Góra 70
Pępówka 59
Polana Michurowa 34, 35

Polana Myconiówka 69
Przełęcz E. Rydza-Śmigłego 33
Przełęcz Borek 46
Przełęcz Słopnicka 65
Rezerwat Kostrza 40
Rezerwat Mogielica 31
Rezerwat Śnieżnica 32
Sałasz 53
Schronisko PTTK pod Turbaczem 46
Skietka 59
Szałas „Papieżówka” 45
Ścieżka edukacyjna „Zaświercze” 63
Wieża widokowa na Mogielicy 33, 65
Wieża widokowa pod Jaworzem 53
Wodospad Spad 44
Zbójcka Jama 43